

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra sociální a charitativní práce

Bakalářská práce

**Řešení problematiky ženského bezdomovectví
z pohledu sociální práce**

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban, Ph.D

Autor: Veronika Koblihová
Studijní obor: Sociální a charitativní práce
Ročník: 3.

2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum: _____

Podpis: _____

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Davidu Urbanovi, Ph.D. za jeho trpělivost, cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH:

ÚVOD	6
1. BEZDOMOVECTVÍ	7
1.1 FENOMÉN A DEFINICE BEZDOMOVECTVÍ	7
1.2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	8
1.3 TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ	9
1.4 PREVENCE BEZDOMOVECTVÍ	11
2. ŽENSKÉ BEZDOMOVECTVÍ	12
2.1 SPECIFIKA ŽENSKÉHO BEZDOMOVECTVÍ	12
2.2 PŘÍČINY ŽENSKÉHO BEZDOMOVECTVÍ.....	13
2.3 BEZDOMOVECTVÍ ŽEN DLE VĚKU	15
2.3.1 Bezdomovectví do 26 let.....	15
2.3.2 Bezdomovectví v produktivním věku	15
2.3.3 Bezdomovectví v postproduktivním věku.....	16
2.4 ROZDÍLY MEZI ŽENSKÝM A MUŽSKÝM BEZDOMOVECTVÍM	16
3. ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY ŽENSKÉHO BEZDOMOVECTVÍ Z POHLEDU SOCIÁLNÍ PRÁCE	18
3.1 SOCIÁLNÍ PRÁCE S ŽENAMI BEZ DOMOVA	18
3.1.1 Metody sociální práce	19
3.2. SOCIÁLNÍ SLUŽBY	20
3.2.1. Terénní služby.....	21
3.2.2 Ambulantní služby	21
3.2.3 Pobytové služby	22
3.3 ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE ŘEŠENÍM BEZDOMOVECTVÍ.....	23
3.4 ŘEŠENÍ BEZDOMOVECTVÍ.....	24
4. VÝZKUMNÁ ČÁST	25
4.1 CÍL VÝZKUMU	25
4.2. METODOLOGIE VÝZKUMU.....	25
4.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	25
4.4. TEMATICKÉ OKRUHY A DÍLČÍ OTÁZKY	26
4.5. VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ.....	26
4.5.1. Problémy, se kterými se ženy bez domova nejčastěji potýkají.....	26
4.5.2. Možnosti sociální práce se ženami bez domova	29

5. DISKUZE	32
ZÁVĚR	35
POUŽITÉ ZDROJE	37
ABSTRAKT	40
ABSTRACT.....	41

ÚVOD

Obecně téma bezdomovectví je v České republice zahaleno mylnými představami a předsudky. Důvodem je zejména nedostatečná informovanost společnosti o tomto sociálním problému. Bakalářská práce se zabývá problematikou ženského bezdomovectví, o kterém se nemluví tolik jako o bezdomovectví mužském. Na ulici většinou potkáváme muže, u kterých od prvního pohledu víme, že se jedná o muže bez domova. Na takovou ženu ale na ulici nenarazíme a pokud ano, je to zcela výjimečné. Literatura bývá často zaměřena pouze na bezdomovectví obecně a na genderové rozdíly se nezaměřuje, a tím je bezdomovectví žen opomíjeno.

Cílem bakalářské práce je identifikovat a popsat fenomén ženského bezdomovectví a zaměřit se na příčiny bezdomovectví žen a možnosti sociální práce s nimi.

Teoretická část je rozdělena na tři hlavní kapitoly a podkapitoly. První kapitola se zabývá obecným bezdomovectvím. Je zde popsán fenomén bezdomovectví a vymezeny jsou základní pojmy. Dále popisují základní typologie bezdomovectví a možnosti prevence, jak bezdomovectví předejít.

Druhá kapitola se zaměřuje konkrétně na bezdomovectví žen. Popisují specifika týkající se ženského bezdomovectví, a to i z pohledu věku. Zabývám se genderovými rozdíly a příčinami, proč se ženy na ulici dostanou.

Ve třetí kapitole se zaměřuji na možnosti řešení bezdomovectví žen z pohledu sociální práce. Popisují sociální práci s touto cílovou skupinou a její metody. Dále popisují, jaké sociální služby a konkrétní organizace se ženám bez domova věnují a jaké jsou možnosti řešení jejich nepříznivé životné situace.

V kapitole čtvrté se již věnuji výzkumné části. Je představen cíl a metodologie výzkumu, charakteristika výzkumného vzorku a dva tematické okruhy, na které navazují dílčí otázky. Výzkum je vyhodnocován dle tematických okruhů.

Pátou kapitolu tvoří diskuze, kde jsou shrnuty výsledky výzkumu a tyto jsou porovnány s dalšími zdroji.

Bakalářská práce se primárně opírá o odbornou literaturu zaměřenou na téma bezdomovectví. Základními zdroji jsou:

- Marek, Strnad a Hotovcová (*Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*),
- Hradečtí (*Bezdomovectví – extrémní vyloučení*)
- Průdková, Novotný (*Bezdomovectví*)
- Matoušek, Kodymová a Koláčková (*Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*).

1. BEZDOMOVECTVÍ

Na začátku práce je třeba představit problematiku bezdomovectví obecně. První kapitola se tedy zabývá bezdomovectvím bez ohledu na genderové rozdíly. Představím fenomén a definici bezdomovectví a vymezím základní pojmy, které se k bezdomovectví vztahují, jako je bezdomovec/bezdomovkyně, chudoba, sociální vyloučení a začlenění. Dále představím bezdomovectví dle typologie na zjevné, skryté a potenciální, a dle dalších typologií, jako je sdružení FEANTSA, Koukolík, Pěnkava a Bruntálová. Poslední část první kapitoly je věnována prevenci před sociálním vyloučením.

1.1 FENOMÉN A DEFINICE BEZDOMOVECTVÍ

Fenomén bezdomovectví se v České republice objevuje oficiálně poprvé až po roce 1989, tedy přichází s rozpadem socialistického státu. Předtím bezdomovectví oficiálně neexistovalo. Ovšem rozdíly mezi chudými a bohatými jsou zde již od pradávna, pouze pohled na chudé lidi se postupem času změnil. Dříve jsme hovořili o péči o chudé a potřebné, nyní o těchto jedincích mluvíme jako o bezdomovcích. Dnes je bezdomovectví vnímáno jako individuální sociálně-psychologický problém určitých jedinců. Lidí bez domova přibývá a pojem bezdomovectví se dere více na povrch.¹

Bezdomovectví považujeme za závažnou formu sociálního vyloučení, kterému je chudoba jak příčinou, tak důsledkem. Tento jev představuje kontinuální společenský fenomén, jehož řešení si vyžaduje komplexní přístup. Povaha faktorů sociálního vyloučení je jak individuální, tak strukturální, přičemž tyto faktory nelze rozlišit. Formulovat bezdomovectví z pohledu pomáhajících profesí je velmi obtížné, a proto nenalezneme jednotnou a správnou definici.

Pojem bezdomovec skrývá rozmanitou skupinu osob, které přicházejí z různých životních prostředí, vyrůstaly v odlišných rodinných podmínkách a mají specifické vlastnosti.

Stručná, ale jasná definice zní: „*Bezdomovec je ten, kdo je bez domova.*“²

Dokument MPSV³, který se zabývá prevencí a řešením problematiky bezdomovectví v České republice, uvádí, že bezdomovectví není stav, ale dlouhodobý a složitý proces od ohrožení vyloučením z bydlení nebo ztráty bydlení až po návrat k obvyklému životnímu stylu.⁴

---

¹ Srov. PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0, s. 9

² Srov. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0, s. 315

³ MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

⁴ MPSV, *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*, s. 5 [online]. 2013 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/16893/bezdomovectvi.pdf>

Dle Evropské federace národních sdružení pracujících s bezdomovci (FEANTSA) je bezdomovectví komplexní dynamický a diferencovaný proces, kde jednotlivci i skupiny procházejí vstupními a výstupními body neboli trajektoriemi.⁵

Bezdomovectví je více než nedostatkem přístřeší a více než chudobou. Je součástí procesu marginalizace založeného na neschopnosti bezdomovců participovat na způsobu života, který je pro většinu populace standardem.⁶

Velkým problémem jsou předsudky, které se s pojmem bezdomovectví pojí. Slovo bezdomovec dnes vnímáme jako hluboce zatížený stereotyp, který se neváže na samotný problém, ale na vnímání a hodnocení marginality. Mnoho lidí si pod pojmem bezdomovec představí osobu, která je spjatá s kriminálními živly, alkoholika či narkomana, který přebývá na nádraží a žebra o drobné. V současné době se preferuje spíše používat výraz osoba bez přístřeší či osoba bez domova.⁷

1.2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Bezdomovec/bezdomovkyně

Se slovem bezdomovec narážíme na terminologickou nejednotnost, jelikož tento pojem nelze jednotně vymezit. Termín bezdomovec se s historií významově posouval. Původně se v českém jazyce stejně jako v německém (Heimatlose), francouzském (sans-partie) či anglickém (stateless) jednalo především o označení osob, které byly bez domovského práva nebo státního občanství.⁸ Původní znění termínu pro osoby bez přístřeší bylo tulák, vandrák či pobuda. Dnes se slovo bezdomovec skládá ze dvou slov – bez (absence) a domov (jedna z důležitých dimenzí bydlení). Dle Slovníku sociální práce je bezdomovec člověk, který nemá stálé bydlení a obvykle je bez stálého zaměstnání. Tento jedinec je odříznut od zdrojů, jež jsou ostatním občanům běžně dostupné.⁹

Chudoba

Chudoba je jeden z mála fenoménů, který přísluší všem osobám bez domova a je jedním z hlavních příčin bezdomovectví.¹⁰ Chudobu můžeme vnímat jako stav nouze, při kterém není člověk schopen si zajistit vlastními silami dostatek prostředků k zajištění fungování ve společnosti, a tak se pro společnost stává ekonomickým a politickým problémem.¹¹ K nedostatku prostředků se váže nedostatek potravin, pitné vody, ošacení, základní

---

⁵ Srov. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. Praha: MPSV, 2013. ISBN 978-80-7421-072-3, s. 8.

⁶ Srov. MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. *Základy sociologie*. ISBN 80-85850-61-3, s. 58.

⁷ Srov. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0, s. 315.

⁸ Srov. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0, s. 317.

⁹ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9, s. 34.

¹⁰ Srov. PRŮDKOVÁ, Tāna a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0, s. 30.

¹¹ Srov. KAHOUN, Vilém. *Vybrané kapitoly k sociální práci: sociální práce II*. V Praze: Triton, 2007. ISBN 978-80-7387-064-5.

hygieny, problémy s bydlením a vzděláním, a často je jedinec ohrožen na zdraví jak psychickém, tak fyzickém. Chudobu můžeme rozdělit na objektivní, kdy jedinec nedosahuje státem stanovené hranice chudoby a subjektivní, kdy se daná osoba cítí být skutečně chudá. V České republice se chudoba měří dle životního minima. Je důležité dodat, že chudoba nemusí být vždy viditelná, jelikož lidé si nechtějí chudobu přiznat, a tak neprojevují zájem o společenskou solidaritu.¹²

Sociální vyloučení (exkluze)

Sociální vyloučení je termín, který označuje nedostatečnou účast jednotlivce na životě celé společnosti, resp. tak můžeme označit nedostatečný přístup ke společenským institucím, jež zajišťují zdraví, vzdělání, ochranu a základní blahobyt. Sociálně vyloučenými můžeme také chápat osoby na pokraji společnosti, žijící v chudobě, bez účasti na trhu práce, bez přiměřeného bydlení a dostatečného příjmu.¹³

Sociální začlenění (inkluzie)

Sociální začlenění vnímáme jako opak sociálního vyloučení a ideál sociální politiky. Inkluzie je pevné zapojení jednotlivce a vrstev společnosti. Proces začleňování je velmi obtížný a zdoluhavý. Obzvláště pro osoby bez domova je velmi náročný a je zde zapotřebí jak motivace, tak pomoc od sociálních služeb, či rodiny, nebo známých.¹⁴

1.3 TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ

Na osoby bez přístřeší nahlížíme dle určitých kategorií, mezi nimiž není pevná hranice. Nejzákladnější rozdělení je na bezdomovectví zjevné, skryté a potencionální.

Bezdomovectví zjevné

Osoby patřící do této skupiny jsou velmi snadno identifikovatelné již od prvního pohledu. Když se řekne slovo bezdomovec, většina lidí si představí právě tuto formu bezdomovectví.

Zjevné bezdomovce poznáme již podle oděvu, který je znečištěný, podle jejich zápachu nebo dle toho, že sbírají nedopalky cigaret či nahlíží do odpadkových košů. Často tyto osoby potkáme obklopeny zavazadly a taškami, jelikož si veškeré věci nosí všude s sebou. Převážná část těchto lidí žije na ulici, squatech, v kanálech, příbytcích různého typu nebo přespávají na nádražích a veřejných místech. Zjevné bezdomovectví tvoří pouze malou podskupinu bezdomovectví, ale zato skupinu nejvíce nápadnou.¹⁵

Bezdomovectví skryté

Skrytí bezdomovci jsou ti, kteří jako bezdomovci žijí, ale na první pohled to nejsme schopni odhalit. Tito lidé usilují o to, své bezdomovectví tajit a své problémy skrývají. Mají čisté hezké oblečení, na svůj vzhled dbají, a tím bychom je nerozeznali od běžného

---

¹² Srov. PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0, s. 31.

¹³ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9, s. 217.

¹⁴ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9, s. 215.

¹⁵ Srov. PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0, s. 13 a 14.

obyvatelstva. Ovšem jejich způsob života je od majority odlišný. Velmi často skrytí bezdomovci opovrhují těmi zjevnými, přestože čelí stejnému ohrožení ztráty domova a sociálnímu vyloučení. Nebývají registrováni v sociálních službách s výjimkou zimních měsíců, kdy bývají na ubytovnách a v azylových domech, ale jakmile se oteplí, rychle odcházejí. Důvodem je stud, který pramení z předsudků. Právě skrytí bezdomovci utvářejí větší skupinu než bezdomovci zjevní. Do této skupiny spadá nejvíce žen, především právě proto, že se své bezdomovectví snaží utajit.¹⁶

Bezdomovectví potenciální

Lidé, kteří nejsou bez domova, ale jsou bezdomovectvím ohroženi, jsou označeni jako potenciální bezdomovci. Tito lidé mají většinou zaměstnání a mají kde bydlet, ale jedná se často o bydlení nejisté. Jsou to lidé, kteří se mohou ze dne na den ocitnout na ulici. Často ohroženi bezdomovectvím bývají mladí lidé, kteří prošli ústavní výchovou, lidé propuštěni z výkonu trestu, psychiatrické léčebny nebo terapeutické komunity. Dále to jsou lidé závislí na návykových látkách či na hazardních hrách. Velmi blízko k bezdomovectví mají jedinci, jejichž rodiče mají s bezdomovectvím osobní zkušenost, nebo již jako malí vyrůstali v pobytové sociální službě. Největším problémem potenciálních bezdomovců je nedostupnost vlastního bydlení.¹⁷

FEANTSA, Evropská federace národních sdružení pracující s bezdomovci, vytvořila typologii bezdomovectví dle kritérií Evropské unie podle terminologie Ethos.

Podle Ethos rozlišujeme čtyři základní skupiny osob bez domova:

- 1) osoby bez střechy nad hlavou – osoby přežívající venku či na noclehárnách;
- 2) osoby bez bytu – osoby v ubytovnách pro bezdomovce, v pobytových zařízeních pro ženy, migranty, ale také osoby žijící v azylových domech;
- 3) osoby s nejistým bydlením – osoby ohrožené vystěhováním či osoby ohrožené domácím násilím;
- 4) osoby žijící v nevyhovujících podmínkách – osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách nebo přidělených bytech.¹⁸

Typologie jsou velmi rozmanité a odrážejí svým způsobem pohled autora na danou problematiku. Koukolík na osoby bez přístřeší nahlíží z hlediska časového, geografického a typologického.

Další klasifikace bezdomovství je dle Pěnkavy, který užívá typologii dle způsobu užívání služeb pro osoby bez domova. Rozlišuje různé stupně pomoci od krátké jednorázové krizové intervence až po rezignované klienty, kteří využívají pouze takové služby, kde není potřeba aktivní účast. Dále se také Pěnkava dívá na osoby bez domova dle způsobu jejich obživy – zda žebrají, kradou, vybírají popelnice, nebo využívají potravinové pomoci v určitých organizacích.

Bruntálová rozděluje klienty dle délky života na ulici a adaptačních fází na danou situaci.¹⁹

---

¹⁶ Srov. PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0, s. 14.

¹⁷ Tamtéž, s. 14.

¹⁸ Srov. BARTÁK, Miroslav. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 978-80-7414-441-7, s. 31-32.

¹⁹ Srov. MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1, s. 15.

1.4 PREVENCE BEZDOMOVECTVÍ

Prevence je nedílnou součástí boje s bezdomovectvím. Zachovává lidskou důstojnost a podporuje integraci jedince ve společnosti. V České republice nalezneme mnoho institucionálních a legislativních překážek v prevenci bezdomovectví. Díky narůstajícímu množství lidí bez domova je řešení problematiky jako takové přednější než prevence. Přesto je samotná prevence mnohem snadnějším a levnějším procesem než následné řešení. Cestou k úspěchu v prevenci bezdomovectví by mělo být existenci bezdomovectví si vůbec přiznat a vhodně ji pojmenovat.

Její primární počátek je ve funkční rodině, kde žijí rodiče společně s dětmi v lásce a je zde zajištěn dobrý a řádný vývoj dítěte. Funkční rodina by měla zaručit zdravou budoucí generaci a podpora rodiny je zde velmi důležitá. Pokud se nejedná o plně funkční rodinu, měla by zasáhnout širší rodina.²⁰

Uspokojování základních potřeb všech lidí by mělo být předpokladem pro společnost bez sociálně vyloučených jedinců. Je k tomu zapotřebí udržení zaměstnanosti, vytváření nových pracovních míst, omezení šedé ekonomiky a černého trhu. Je zapotřebí myslet na lidi, kteří si nedokážou obstarat střechu nad hlavou, a tak by bylo vhodné zajistit pro tyto jedince dostupné byty a poskytovat sociální půjčky na nájemné.²¹

Přestože nedostatek potravin není v České republice problémem, mnohdy je problémem právě obstarání obživy. Velký potenciál mají potravinové banky, které jsou již dnes součástí mnoha sociálních služeb. Překážkou je zde obchodování s věcmi, jež jedinci od potravinové banky v rámci sociálních služeb dostanou. Tato problematika se stává často etickým dilematem.

Stejně tak jako materiální zázemí mají působit pozitivně morální vlivy, kde je nejzásadnější rehabilitace trvalé rodiny. Morální rehabilitaci potřebuje rodina v historickém pojetí. Funkční rodina je domovem nejen pro své děti, ale může utvářet domov i dětem, které rodinu potřebují, a to prostřednictvím náhradní rodinné péče. Tímto způsobem se zde lze vyhnout nešťastným odchodům z dětského domova. Vhodným řešením jsou také domy na půl cesty, kterých není v České republice mnoho. Úkolem státu by mělo být postarat se o to, aby nikdo nebyl vyloučen z dostupné zdravotní a sociální péče a sociálního zabezpečení.²²

S jedincem ohroženým bezdomovectvím je třeba individuálně a intenzivně pracovat a motivovat ho k vyřešení problému. Nejdůležitější součástí sociální prevence je základní a odborné poradenství.²³

---

²⁰ Srov. HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4, s. 54.

²¹ Tamtéž, s. 53.

²² Tamtéž, s. 54.

²³ Srov. PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0, s. 64.

2. ŽENSKÉ BEZDOMOVECTVÍ

Bezdomovectví můžeme rozdělit na bezdomovectví žen, mužů a dětí. Bakalářská práce je zaměřena konkrétně na bezdomovectví žen. První podkapitola se věnuje specifikům, které přísluší jen ženskému bezdomovectví. Druhá kapitola se věnuje příčinám a důvodům, které ženy na ulici dostaly. Ve třetí podkapitole je nahlíženo na ženy na ulici dle jejich věku. Ženy rozdělují do tří skupin na ženy do 26 let, ženy v produktivním věku a na ženy ve věku důchodovém. Poslední kapitola popisuje největší rozdíly mezi bezdomovectvím ženským a bezdomovectvím mužským.

2.1 SPECIFIKA ŽENSKÉHO BEZDOMOVECTVÍ

Ženské bezdomovectví je pro svou neviditelnost málo diskutovaným tématem. Ženy jsou mnohem více ohroženy chudobou než muži. Přesto na ulici nalezneme mnohem více mužů jak žen. Jeden z důvodů je ten, že ženy ohrožené bezdomovectvím mají tendenci hledat si zajištěné partnery s přístřeším. Mají mnohem větší sociální síť než muži a nedělá jim problém někoho ze své rodiny či známých oslovit a požádat je o pomoc. Nejvíce navštěvované sociální služby mezi ženami jsou denní centra, azylové domy a noclehárny, kterých je pro ženy v České republice oproti azylových domů nedostatek. Přesto ženy na rozdíl od mužů navštěvují sociální služby velmi zřídka.

Ženské bezdomovectví je primárně neviditelné (skryté). Z toho vyplývá, že počet žen bez domova nelze přesně určit a poznatky o jejich počtu jsou velmi zkreslené. Jeden z důvodů, proč ženské bezdomovectví je primárně skryté, je ten, že ženy se za své bezdomovectví stydí a velmi často si ho nechtějí vůbec připouštět. Na ulici bychom je nepoznali od ostatních žen. Dbají na svůj vzhled i hygienu, chodí čistě a slušně oblečené. Neviditelnost ženského bezdomovectví se může projevat v nastavení sociálních služeb, které jsou určeny primárně pro muže.²⁴

Život na ulici je pro ženu velmi složitý a často nebezpečný. Ženy jsou velmi často vystaveny jak fyzickému, tak psychickému násilí. Proto si velmi často hledají na ulici partnery, od kterých očekávají, že je budou ochraňovat. Někteří muži opravdu mají ženy na ulici tendenci ochraňovat, ale překážkou je, že za to vyžadují sexuální uspokojení.²⁵

Ženy bývají napadány za často malicherné věci, jako je nedostatek cigaret, peníze, nebo si na nich muž pod vlivem návykových látek vybíjí svou zlost či svou méněcennost. Ženy, které jsou takto napadány dlouho, jsou na tom po psychické stránce tak špatně, že svým partnerům jejich týrání akceptují. Mnohokrát nepožádají o žádnou pomoc a jen tiše trpí.²⁶ Některé ženy jsou donuceny k tomu, aby i přes vlastní ponížení vydělávaly peníze vlastním tělem, a tak přinášely peníze jak pro sebe, tak pro muže. Velké procento žen poskytujících sexuální služby jsou právě ženy bez domova.²⁷

Ženy jsou velmi často utlačovány i v rámci sociálních služeb. Silnější jedinci je předbíhají ve frontách na potraviny, okrádají je o tabák či potravu, kterou v rámci služeb dostaly a jsou nuceny poslouchat různé sexuální narážky.

---

²⁴ Srov. KUNDRÁTOVÁ, Eva. Neviditelné ženy. *Nový Prostor*, 2016, roč. 2016, č. 476, s. 20.

²⁵ Srov. PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0, s. 24.

²⁶ Srov. KUNDRÁTOVÁ, Eva. Neviditelné ženy. *Nový Prostor*, 2016, roč. 2016, č. 476, s. 20.

²⁷ Srov. PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0, s. 24 a 25.

V neposlední řadě zažívají násilí (institucionální) od lidí, od kterých byste čekali naopak pomoc a pochopení. Přichází z mnoha stran. Od policie, OSPODu²⁸, sociálních pracovníků, nebo úředníků. Lidé bez domova jsou od veřejnosti terčem nejrůznějších forem násilí. U žen zde hraje roli genderový aspekt, kdy je od ženy očekáván např. hezký vzhled či status dobré matky.²⁹

Mezi ženami bez domova se objevuje mnohem více psychotických poruch než u mužů. Ženy mnohem více důvěřují psychologům a nechávají si předepisovat léky, kterých často zneužívají. Psychické problémy mohou být jednak důsledkem života na ulici, ale naopak také příčinou, proč se žena na ulici dostala.

Nejohroženější skupinou ženského bezdomovectví jsou matky samoživitelky či rozvedené ženy. V těchto případech postačí ztráta zaměstnání nebo delší pracovní neschopnost, komplikace zdravotního stavu či zvýšení nájmu a žena se již stává potenciální bezdomovkyní.³⁰

2.2 PŘÍČINY ŽENSKÉHO BEZDOMOVECTVÍ

Ve společnosti koluje mnoho názorů a přesvědčení o tom, že lidé bez domova si mohou za svou situaci sami. Velmi často je ale opak pravdou. Mezi hlavní příčiny bezdomovectví řadíme stát a sociální situaci jedince. Člověkem bez domova se může stát opravdu každý z nás. Ovšem jsou mezi námi skupiny lidí, které jsou ohroženy bezdomovectvím mnohem více než ostatní. Problémem je zde skutečnost, že ne vždy je možné spolehlivě rozlišit, co je příčinou a co následkem bezdomovectví. Faktory, které ovlivňují vznik bezdomovectví, třídíme na objektivní a subjektivní, a jsou většinou jednotné pro bezdomovectví obou pohlaví. Přesto jsou příčiny, které u žen bez domova převažují.

Objektivní neboli vnější příčiny jsou výsledkem interakce ekonomicko-politické situace, ale také celkového společenského klimatu. Bývají ovlivněny především politikou státu a státním zákonodárstvím. Můžeme sem zahrnout také bytovou politiku, stav ekonomiky, migrační politiku, politiku zaměstnanosti, důchodové zabezpečení, právní systém atd. Nezaměstnanost má velký vliv jak na společnost, tak na nezaměstnaného člověka. S poklesem příjmů jedince se snižuje i jeho životní úroveň a zároveň i úroveň celé rodiny. Důsledkem nezaměstnanosti může být i deprese, sociální izolace nebo vyloučení ze sociálních vztahů. Právě nezaměstnanost je jednou z nejdůležitějších příčin bezdomovectví, díky které hrozí ztráta zaměstnání, jež vede ke ztrátě příjmů, následné chudobě a podstatně ovlivňuje sociální status daného jedince.³¹

Bytová politika má v České republice také svůj podíl na bezdomovectví. Právo na bydlení není stanoveno v žádném právním předpisu nebo ústavě. Ze strany státu neplatí žádná povinnost zajistit občanovi alespoň standardní bydlení při jeho ztrátě, neschopnosti pořízení či placení. Problémem dnešní doby jsou podvodníci a nesolidní realitní kanceláře, jež dostávají mnoho lidí na ulici.

---

²⁸ OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí.

²⁹ Srov. 3/2016 Archivy »Sociální práce. Oficiální stránky časopisu »Sociální práce [online]. Copyright © 2020 [cit. 12.03.2022]. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/issue/2016-03/>

³⁰ Srov. MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1, s. 109.

³¹ Srov. PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0, s. 15 a 16.

Subjektivní neboli vnitřní příčiny jsou ovlivněny samotným jedincem, jeho rodinou, biologickými vlastnostmi, sociálním statutem, temperamentem, věkem, pohlavím a mnoha dalšími charakteristikami. Každému jedinci jsou subjektivní příčiny dány biologicky, ale zároveň jsou utvářeny i společností nebo sociální skupinou.

Vnitřní příčiny rozdělujeme do 4 skupin:

- 1) faktory materiální – nízký příjem, ztráta zaměstnání, zadluženost, ztráta bydlení či nejisté bydlení;
- 2) faktory vztahové – rodinné nebo manželské problémy, změna struktury rodiny, násilí v rodině, sexuální zneužívání;
- 3) faktory osobní – mentální retardace, duševní nebo tělesná choroba, osamělost, látková (alkohol, drogy) či nelátková závislost (gamblerství);
- 4) faktory institucionální – propuštění z ústavu, dětského domova nebo vězení.³²

Důvodů, které ženu na ulici přivedou, je mnoho a často jsou kombinované. Faktory, které ovlivňují většinu žen, jsou psychická zátěž, pocit zranitelnosti, ztráta sociálních sítí či nedostatek financí. Přesto je díky skrytému bezdomovectví žen často složité zjistit příčinu jejich bezdomovectví.

Dle výzkumu organizace Jako doma jsou primární důvody bezdomovectví žen materiální a vztahové. Lze sem zařadit domácí násilí, chudobu, úmrtí dítěte či partnera, nestabilní bydlení, historii sociálního vyloučení v rodině, ale také vážné psychiatrické onemocnění nebo závislost.³³

Chudobě ženy podléhají mnohem více než muži. Důvodem jsou nižší příjmy, na které navazují nižší důchody. Nejvíce ohrožené chudobou jsou matky samoživitelky a zároveň jsou ohroženy i jejich děti. V důsledku nedostatku flexibilního zaměstnání ženy žijí ze sociálních dávek a často nejsou schopny platit pojištění.

Velmi zásadním problémem je domácí násilí, které je jak primární příčinou ženského bezdomovectví, tak se s násilím setkávají i ženy, jež již na ulici jsou. Zahrnuje fyzické, psychické, sexuální, finančně-ekonomické násilí a izolaci od společnosti, jehož následkem je psychické utrpení ženy. S domácím násilím může přijít ztráta zaměstnání i podpůrných sociálních sítí.³⁴

Aktuálním problémem je nedostatek bydlení. Cena nájmu stoupá, a s tím i výše kaucí za byt. Ubytovny jsou předražené a azylové domy s nárůstem osob bez domova často plné.³⁵

---

³² Srov. HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4, s. 33-34.

³³ Srov. HETMÁNKOVÁ, Zpátky ze dna: Zaostrěno na ženy, Jako doma, Praha, s. 3 [online]. 2013 [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: http://jakodoma.org/wpcontent/uploads/2014/04/zprava_final.pdf

³⁴ Srov. WRIGHT, J., RUBIN, B., DEVINE, J. *BesidetheGoldenDoor: Policy, Politics and the Homeless*. Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter, 1998. ISBN 978-0202306148, s. 155.

³⁵ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9, s. 56.

2.3 BEZDOMOVECTVÍ ŽEN DLE VĚKU

2.3.1 Bezdomovectví do 26 let

Bezdomovectví u mladých lidí bývá primárně spojováno s problémy v rodině. Souvisejí s rozpadem rodiny či její nefunkčností.

Mladí lidé často nemají zájem řešit svou budoucnost, a tak ulici vnímají jako realizaci jejich potřeb. Dívky mají v dospívání jak ve společnosti, tak i v rodině malý prostor k hledání svého já. Často zažily v rodině příliš autoritativní režim, a proto se z ní rozhodly odejít a jejich bezdomovectví je v tomto případě dobrovolné. V tomto věkovém období nastává tzv. psychosociální moratorium, kdy jedinec odkládá svůj vstup do dospělého života a utváří si svou identitu.³⁶

Další ohroženou skupinou jsou mladiství opouštějící dětský domov, kteří nemají po odchodu z dětského domova žádnou podpůrnou sociální síť. Rodinou pro mladé bezdomovce je skupina lidí žijících život stejným způsobem, často jim rodinu nahrazují starší bezdomovci.

Bezdomovectví v mladém věku nese riziko závislosti. Mnoho žen se na ulici v mladém věku dostává právě kvůli závislostem jak na alkoholu, tak na drogách. U mladých žen jsou mnohem více zneužívány drogy než alkohol. První nelegální drogou ve většině případů bývá experimentování s marihuanou, později to jsou taneční drogy, jako je extáze až pervitin. Droga může být pro jedince jakýmsi útekem před realitou. Závislost na drogách vzniká náhle a mnohem rychleji než na alkoholu. Důsledkem užívání nelegálních drog může být vyhození dítěte na ulici vlastní rodinou, která si není schopna se závislostí dítěte poradit.³⁷

Mladé ženy bez domova často nenajdeme v sociálních službách pro osoby bez přístřeší, ale ve službách zabývajících se závislostí, jako jsou např. kontaktní centra. Co se týká vztahů na ulici v tomto věku, ty jsou velmi často nestabilní a ženy své partnery velmi často střídají. Pokud dojde k těhotenství, přichází velká motivace a iluze o funkční rodině. Velmi často se ale stává, že motivace postupem času zmizí a dítě končí v dětském domově nebo v lepším případě v péči prarodičů.³⁸

2.3.2 Bezdomovectví v produktivním věku

Toto období začíná okolo dvaceti šesti let a končí kolem šedesáti let. Bezdomovectví v tomto věku bývá vnímáno jako negativní důsledek dlouhodobého osobního selhání jedince a je velmi stigmatizující. Lidé se na ulici hůře adaptují, jelikož ztratili své zázemí i společenské postavení. Největší příčinou bezdomovectví v tomto věku bývá nezaměstnanost, rozpad partnerského vztahu nebo alkoholismus. Velmi často se také na ulici nachází jedinci s psychiatrickou diagnózou.

Komplikací u osob v produktivním věku je krize středního věku. Může se stát, že člověk, který se snaží dohonit vše, co zatím nestihl, stagnuje, nebo se naopak pouští do riskantních podniků. Obě možnosti pomalu vedou k psychosociální krizi, jejímž

---

³⁶ Srov. MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1, 108.

³⁷ Srov. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0, s. 95.

³⁸ Srov. MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1, s. 92-96.

následkem může být právě sociální exkluze. Ovšem i zde nalezneme jedince, kteří se na ulici dostali už jako dospívající. Může se také jednat o cyklické bezdomovectví.³⁹

Problémem žen na ulici v produktivním věku je, že často na své bezdomovectví nejsou sami, ale mají děti, které jsou součástí tohoto sociálního vyloučení. Rizikovou skupinou jsou ženy okolo 50 let. Mnohem hůře se motivují k návratu do běžného života a těžko navazují nové společenské vztahy. Život na ulici je pro ně velmi komplikující jak ze zdravotního, tak psychického hlediska. Vzhledem k věku je pro ně velmi náročné získat práci, ale také často nemají nárok na důchod.⁴⁰

Ženám v produktivním věku nedělá takový problém navštěvovat sociální služby pro osoby bez domova jako ženám v mladším věku. Právě ženy v produktivním věku jsou nejpočetnější skupinou žen bydlících v azylových domech.

2.3.3 Bezdomovectví v postproduktivním věku

Člověk na ulici v důchodovém věku je chybou sociálního systému. Stejně tak jako u mladých žen bez domova je primární příčinou bezdomovectví rodina, je tomu i u žen v důchodovém věku. Nejedná se již ale o rodinu orientační (rodina, do které jsme se narodili), ale prokreační (rodina, kterou jsme založili). Dalším ze společných znaků mezi mladými a bezdomovci v důchodovém věku je nezávislost. Sami osoby bez přístřeší uvádějí jako hlavní příčinu jejich bezdomovectví nemoc.

Často se v sociálních službách pro osoby bez domova objevují jedinci, kteří mají bydlení, ale po zaplacení nájmu nemají na živobytí. Bývají to právě ženy, které zpravidla mívají menší důchod než muži. Někteří jedinci mají tak malé důchody, že nestačí ani na nejlevnější bydlení a předražené ubytovny nepřicházejí v úvahu již vůbec. Na ulici se stárne mnohem rychleji a mnoho lidí díky životu na ulici vypadá a cítí se mnohem starší, než ve skutečnosti jsou. Život na ulici je těžký v jakémkoliv věku, natož ve věku důchodovém, kdy jedince všechno bolí, má zhoršenou mobilitu a chce mít svůj klid.⁴¹

Největším problémem bezdomovectví v postproduktivním věku je právě věk. Mnoho azylových domů nemůže ženy bez přístřeší přijmout díky překročení věkové hranice, kterou má daný azylový dům stanovenou. Domovy důchodců je nechtějí, jelikož svým věkem zase nesplňují minimální věk pro přijetí. Stejnou překážkou jako věk je i zdravotní stav, který brání k přijetí jedince do pobytové sociální služby. A tyto ženy tak zůstávají napospas ulici.

2.4 ROZDÍLY MEZI ŽENSKÝM A MUŽSKÝM BEZDOMOVECTVÍM

Situace bezdomovectví je typickým příkladem, kde můžeme vidět výrazné rozdíly mezi muži a ženami. První velký genderový rozdíl je viditelné bezdomovectví mužů a skryté bezdomovectví žen. Dalším rozdílným aspektem je manželství. Většina mužů na ulici je rozvedených nebo nebyli nikdy ženatí. Zatímco ženy jsou většinou stále vdané či nešťastně rozvedené. Svobodných žen na ulici najdeme opravdu malé procento. U žen převažují již výše zmíněné příčiny bezdomovectví vztahové a finanční, u mužů to jsou příčiny materiální a osobní.

³⁹ Srov. MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1, s. 96-99.

⁴⁰ Tamtéž, s. 97.

⁴¹ Srov. MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1, s. 99-101.

Ženy jsou více spolupracující, mají více sebekázně a solidarity. Zato jsou ale často plaché, bázlivé, nesmělé a ukazuje se u nich tréma. S muži se hůře spolupracuje, s některými nejde spolupracovat takřka vůbec. Jsou nespolehliví, neochotní a oproti ženám málo cílevědomí. Projevují úzkostnost, podrážděnost, zaujatost a často bývají vulgární a nepřátelští k jiným osobám. Není to ale pravidlem.

Co mají muži se ženami společného, jsou sociální deficity jako je mentální retardace, labilita, sociální nezralost a emoční nevyrovnanost. Dalším společným znakem je historie sociálního vyloučení rodiny, ve které vyrůstali nebo závislost. Spojuje je nevíra v úspěch, ztráta sociálních konaků, uzavřenost do sebe.⁴²

---

⁴² Srov. HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4, s. 45.

3. ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY ŽENSKÉHO BEZDOMOVECTVÍ Z POHLEDU SOCIÁLNÍ PRÁCE

Poslední kapitola teoretické části bakalářské práce je zaměřena na řešení problematiky, které je ve většině případů stejné jak pro mužské, tak pro ženské bezdomovectví. Věnuji se sociální práci s osobami bez domova a metodám, které jsou při práci s touto cílovou skupinou nejčastěji používány. Další podkapitola se věnuje sociálním službám zabývajícím se osobami bez přístřeší. Služby rozdělují na terénní, ambulantní a pobytové. V předposlední podkapitole představuji primární organizace, které mají svůj podíl na řešení této problematiky. Stručně představím organizaci Armáda spásy, Naděje, Charita, Nový Prostor a organizaci Jako doma. Poslední podkapitola teoretické části se věnuje možnostem, jež mohou vést k řešení sociálního vyloučení.

3.1 SOCIÁLNÍ PRÁCE S ŽENAMI BEZ DOMOVA

Pro sociální práci nenajdeme jednotnou definici. Každý z autorů specifikuje sociální práci alespoň v malé míře odlišně. Jedním z autorů je Navrátil, který vnímá sociální práci takto: „Cílem sociální práce je podpora sociálního fungování klienta v situaci, kde je taková potřeba buď skupinově, nebo individuálně vnímána a vyjádřena. Sociální práce se profesionálně zabývá lidskými vztahy v souvislosti s výkonem sociálních rolí.“⁴³

Sociální práce je profesionální práce s člověkem a pro člověka.⁴⁴

Základem sociální práce je sociální a odborné poradenství, definuje jej zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.⁴⁵

Prvním krokem při práci s osobami bez přístřeší je nutné zmapovat si situaci klienta. Ujasnit si, které projevy jsou přítomné a jaké oblasti jeho života jsou bezdomovectvím zasázeny a v jaké míře. Bez ujasnění si situace klienta a jeho potřeb nemůže nikdy být sociální práce smysluplná. Sociální práce zahrnuje více rovin pomoci, jako je psychologická, sociálně-právní a zdravotní.

Důležitou rovinou v sociální práci je respektování důstojnosti klienta. Chovat se rovnoprávně a s respektem jako k jakémukoliv klientovi. Respekt by měl být oboustranný, ale z klientovy strany respekt vůči sociálním pracovníkům neovlivníme.⁴⁶

Je důležité si určit cíle klienta a v jejich plnění jej podporovat. Kromě již zmíněného respektu je klíčové ocenění klienta a reflektování jeho silných stránek. Sociální pracovník by měl hledat u klienta maličkosti, za které jej může ocenit a pochválit a poukázat na jeho silné stránky, kterých si klient často není vědom.⁴⁷

---

⁴³ NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001. ISBN 80-903070-0-0, s. 11-12.

⁴⁴Srov. PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN isbn:978-80-7387-100-0, s.

⁴⁵ zákon č. 1008/2006, Sb., o sociálních službách, ve znění platném k 31.3.2006.

⁴⁶ Srov. BAJER, Pavel. U člověka bez domova se zvyrazňuje deprivácia z nedostatočne uspokojených potrieb. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2006, roč. 2006, č. 4 s. 36-37.

⁴⁷ Srov. ZATLOUKAL, Leoš. Bezdomovci a poskytovatelé sociálních služeb v moderní společnosti – trochu jiný pohled. *Sociální práce/Sociálna práca*. 2006. Č. 4, S. 92-93.

Sociální práce s bezdomovci se týká především služeb se zaměřením na reintegraci a soběstačnost, jako jsou veřejně prospěšné práce, chráněná zaměstnání a sociální podniky. Sociální pracovník by měl být klientovi nápomocný v hledání a v uplatnění se v těchto službách.

Velká část sociálních pracovníků má v podvědomí, že touhou osob bez domova je primárně vrátit se zpět ke kultivovanému životu. Není tomu ale tak vždy. Někteří jedinci, především ti, kteří jsou na ulici několik let, se svým životem nic dělat nechtějí. Na život na ulici si zvykli a změna k normálnímu životu je pro ně nepředstavitelná a sociální inkluzi se brání. Jejich volbu musí sociální pracovníci plně respektovat a nepřesvědčovat je o návratu k běžnému životu. Někteří zase pomocí ze strany sociálních pracovníků pohrdají z důvodu, že si myslí, že svou situaci mají pod kontrolou a dokáží si pomoci sami.⁴⁸

3.1.1 Metody sociální práce

Metody práce s lidmi bez přístřeší se velmi odlišují s ohledem na to, v jaké sociální službě sociální pracovník působí.

Metody sociální práce jsou „*specifické postupy sociálních pracovníků definované cílem nebo cílovou skupinou. Cílem může být úřední úkon, poskytnutí materiální pomoci, poskytnutí poradenství, vytvoření plánu postupu, poskytnutí komplexní pomoci, výzkum, formulace politiky aj. Cílovou skupinou může být jednotlivec, rodina, skupina, místní komunita, věkové skupiny, případně i veřejnost. Z tohoto hlediska jsou základními metodami sociální práce případová práce neboli práce s jednotlivcem, práce se skupinou, práce s rodinou a komunitní práce.*“⁴⁹ Při práci s osobami bez přístřeší se věnujeme případové sociální práci neboli práci s jednotlivcem.

V terénní práci se nejvíce využívá depistáž. V oblasti bezdomovectví se jedná o cílené vyhledávání lidí bez domova či osob bezdomovectvím ohrožených. Pracovník mapuje místa, kde se zjevné či potenciální bezdomovci pohybují, jako jsou nádraží, squaty, vyloučené lokality, a poté je informuje o dané službě a předává jim propagační materiál.⁵⁰

Sociální pracovník provádí sociální poradenství, které se rozděluje na základní a odborné. Základní poradenství by měl zprostředkovávat každý sociální pracovník a mělo by být bezplatné. Poskytuje osobám potřebné informace ohledně řešení jejich nepříznivé sociální situace a jak těmto situacím předejít. Radíme sem poskytování informací o dalších sociálně-zdravotních zařízeních, o základních právech a povinnostech a krizovou intervenci, ke které u osob bez přístřeší dochází opravdu velmi často. Odborné sociální poradenství je již více konkrétní. Zaměřuje se již na specifické problémy, jako jsou např. dluhy nebo závislost.

Další z činností sociálního pracovníka je sociální asistence. Sociální asistenci chápeme doprovod klienta nejčastěji na úřad práce či do zdravotnických zařízení. Ženy

---

⁴⁸ Srov. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0, s. 326-327.

⁴⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9, s. 107.

⁵⁰ Srov. MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1, s. 117-118.

bez domova mohou být často velmi dezorientované, úzkostné, pod vlivem návykových látek nebo trpící duševní poruchou. S jedinci bez domova obecně bývá velmi často neslušně zacházeno a stává se, že jim bývá dokonce odmítnuta zdravotní pomoc. Sociální asistence je velmi nezbytnou součástí sociální práce právě u této cílové skupiny. Toto doprovázení vede velmi často ke slušnějšímu chování úředníka nebo k svědomitějšímu přístupu zdravotního personálu. Role sociálního pracovníka spočívá v podpoře klienta v dané činnosti a povzbuzení ho k změně.⁵¹

Bydlí-li klient v pobytové službě, je s ním sestaven individuální plán (krátkodobý nebo dlouhodobý), na který sociální pracovník klade důraz. Sociální pracovník dle pravidel individuálního plánování s klientem plánuje průběh poskytované sociální služby s ohledem na klientovo osobní cíle a možnosti. Cíle a postupy individuálního plánu se průběžně kontrolují a vyhodnocují a je možno je dle domluvy měnit. Když dojde ke splnění cíle, je třeba klienta pochválit a tím ho namotivovat k dalšímu plnění. Pokud klient cíle neplní, je třeba zjistit, co je toho příčinou a případně cíle revidovat, aby byly pro klienta snáze dosažitelné.

K individuálnímu plánování ale může docházet po domluvě s klientem i v jiných službách než jen pobytových. V nízkoprahových centrech či při terénní práci bývá individuální plán velmi stručný. Dlouhodobý nebo komplikovaný plán by mohl klienta spíše demotivovat.

Sociální složka je propojená se složkou zdravotní, tudíž některé ze služeb poskytují i základní zdravotní ošetření. Je ale potřeba, aby sociální pracovník vykonávající zdravotní službu absolvoval nějaký ze základních zdravotnických kurzů.⁵²

3.2. SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Sociální služby neboli služby, které zajišťují uspokojování základních potřeb, se řadí mezi ty nejstarší. Výhodou je okamžitý viditelný výsledek. Klient by měl ze služby odejít čistý, převlečený a nasycený. Dle Schwarzové jsou tyto služby zaměřeny spíše na základní potřeby, na samotné začlenění zpět do společnosti či soběstačnost už nezbyvají kapacity. Uvádí, že by se měl věnovat maximální prostor právě službám zaměřeným na reintegraci a samostatnost, jelikož tyto služby pracují primárně s příčinami bezdomovectví a mohou problémy klientů vyřešit. Cílem těchto služeb je získat stále bydlení a zaměstnání a vyřešit finanční problémy.⁵³

Sociální služby se řídí Standardy kvality sociálních služeb. Byly vytvořeny roku 2002 a jsou formulovány obecně, jelikož se týkají všech sociálních služeb. Standardů kvality je 17 a rozděluje je na tři skupiny: procedurální, personální a provozní.⁵⁴

---

⁵¹

⁵² Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2, s. 212.

⁵³ Srov. MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0, s. s. 324.

⁵⁴ Srov. Standardy kvality sociálních služeb. Průvodce [online]. Copyright © [cit. 25.02.2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/standardy-kvality-socialnich-sluzeb>

3.2.1. Terénní služby

Terénní práce je jednou z forem poskytování sociálních služeb. Zaměřuje se na sociální práci s osobami bez domova v jejich přirozeném prostředí. A bývá často provázána s dalšími sociálními službami. Práce v přirozeném prostředí klientů je velkou výhodou terénních služeb. Klienti se zde cítí více uvolněně a bývají více otevření.

Cílem terénní práce je navázat kontakt v našem případě s ženami bez domova, jež pomoc potřebují, ale sami ji nevyhledávají nebo nechtějí docházet do služeb ambulantních, a těmto osobám poskytnout podporu a pomoc. Této formy sociální služby využívají rády právě ženy, jelikož nemusejí docházet do společných denních center a sociální pracovník má vymezený čas konkrétně jen pro ně. Terénní práce je jako každá jiná sociální služba postavená především na vzájemné důvěře mezi pracovníkem a osobou bez domova, ale konkrétně u práce terénní je na důvěru kladen velký důraz. Práce v terénu zahrnuje primárně vyhledávání a kontaktování osob bez domova, sociální poradenství a sociální asistenci.⁵⁵

Rozděluje ji do několika fází. První fází je již zmíněná depistáž neboli prvotní mapování a kontaktování potenciálních klientů. Dalším krokem je zajištění aktuálních potřeb klientů a motivace k možné změně. Poslední fází je zprostředkování vlastní pomoci, tedy podpora klienta v samostatných aktivitách.⁵⁶

3.2.2 Ambulantní služby

Jak již bylo zmíněno, ženy pro svou neviditelnost ambulantní sociální služby oproti mužům navštěvují zřídka. Pokud služby navštěvují, bývají to nejčastěji nízkoprahová denní centra, která bývají většinou společná jak pro muže, tak pro ženy. Denní centra nabízejí potravinovou pomoc, ošacení, možnost hygieny jako je toaleta, sprcha a pračka, základní poradenství a pomoc při uplatňování práv. Součástí denních center bývají i kuchyňky, kde si klienti mohou něco uvařit, televize či něco ke čtení.

Problémem ženského bezdomovectví je nedostatek denních center zaměřených přímo pro ženy, které mají své specifické potřeby a potřebují rozdílnou podporu při řešení jejich problémů než muži. Nejčastějším tématem žen je sexuální zneužívání, jež může být i důvodem, proč nechtějí navštěvovat společná denní centra, dále těhotenství, mateřství, vztahy, sexualita nebo antikoncepce.

Čím více bude dostupnějších center zaměřených přímo pro ženy, tím méně budou propadat ženy sociálně patologickým jevům a mohou se ve větší míře soustředit na začlenění do běžného života.⁵⁷

---

⁵⁵ Srov. MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1, s. 121 a 122.

⁵⁶ Srov. RICHTEROVÁ, Bohdana a Lenka ORGONÍKOVÁ. *Různé cesty pomoci: porovnání teorie a praxe sociální práce s lidmi bez domova*. Krnov: AKLUB, Centrum vzdělávání a poradenství, 2008. ISBN 978-80-254-1562-7, s. 5.

⁵⁷ Srov. KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. ISBN 978-80-245-2096-4, s. 207.

3.2.3 Pobytové služby

Nejvíce ženami navštěvované jsou pobytové služby. Pobytová služba je služba, která je spojená s ubytováním v zařízení sociální služby. Nejčastější a ženami nejvíce využívanou formou jsou azylové domy.

Azylové bydlení poskytuje ubytovací služby všem osobám, které se nachází v nepříznivé sociální situaci, jež je spojena se ztrátou bydlení. Ubytování umožňují pouze na přechodnou dobu a služby jsou zde poskytovány za úhradu. Azylové domy poskytují základní služby, jako jsou ubytovací a stravovací. Pomáhají také při uplatňování práv a poskytují sociální poradenství.⁵⁸

Cílem azylového bydlení je poskytnout klientům přechodné bydlení mezitím, co sociální pracovníci s klienty budou pracovat na vyřešení jejich nepříznivé situace. Ženám jsou určeny azylové domy konkrétně pro ženy, jejichž součástí často bývají azylové domy pro matky s dětmi. Ty jsou mimo jiné služby obohaceny o podporu ve výchově a péči o dítě.

Pro ženy či matky s dětmi, které jsou ohroženy domácím násilím nebo jsou týrané, existují azylové domy, které mají utajenou adresu a slibují tak bezpečí. O tomto typu azylových domů nenajdeme veřejné informace, čímž se zbraňuje kontaktu násilníka se ženou. Adresu nezná ani policie, soud či OSPOD. Utajené azyly se nachází většinou v bezpečné lokalitě a bývají střeženy bezpečnostním systémem. Ženám tak umožňují bezpečný prostor k postavení se na vlastní nohy. Azylové domy s utajenou adresou jsou mimo standardní služby azylových domů obohaceny o právní a psychologické služby. Přes své výhody je velkou nevýhodou dostupnost pro potenciální klienty. Ženy, které nemají přístup k informacím na internetu, k telefonu, nebo nedocházejí do žádné služby, často nemají ponětí, že se takový azylový dům s utajenou adresou v jejich okolí nachází.⁵⁹

Dalšími ubytovacími službami pro ženy jsou noclehárny. Ubytování v noclehárnách bývá nepravidelné a jednorázové. Je poskytováno za poplatek zpravidla menší než za ubytování v azylovém domě. Noclehárny slouží k ubytování osob, jimž klimatické podmínky nedovolují na ulici přenocovat.⁶⁰

Specifickým typem pobytových služeb jsou domy na půl cesty, které jsou určeny pro osoby mladší 26 let. Zařízení má sloužit jako předčasné bydlení pro osoby bez zázemí, které opouštějí dětské domovy, výchovná zařízení či opouštějí výkon trestu. Cílem je podpora v hledání zaměstnání, v péči o své zdraví a domácnost, pomoc při uplatňování práv a podpora při hledání zaměstnání. Domy na půl cesty eliminují počet mladých žen, jež by mohly skončit na ulici.⁶¹

---

⁵⁸ Srov. ŠPILÁČKOVÁ, Marie a Eva NEDOMOVÁ. *Úkolově orientovaný přístup v sociální práci*. Praha: Portál, 2014. ISBN 9788026207269, s. 152.

⁵⁹ Srov. Jsou potřeba azylové domy s utajenou adresou? – Azyláky.cz. Azyláky.cz - Azylové domy v České republice [online]. Dostupné z: <https://azylaky.cz/jsou-potreba-azylove-domy-s-utajenou-adresou/>

⁶⁰ Srov. PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0, s. 44

⁶¹ Tamtéž, s. 48.

3.3 ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE ŘEŠENÍM BEZDOMOVECTVÍ

Podíl na řešení problematiky bezdomovectví mají neziskové organizace a církve. Ve většině případů jsou cílovou skupinou organizací jak muži, tak ženy.

Armáda spásy

Armáda spásy je mezinárodní organizací a v České republice je v provozu od roku 1990. Organizace na základě křesťanských principů pomáhá osobám, které se ocitly v obtížné životní situaci, včetně osob bez přístřeší, pro které provozuje sociální zařízení a komunitní centra. Mezi její služby spadá: azylový dům, noclehárna, denní centrum, terénní práce, ale také sociální byty a sociální rehabilitace.⁶²

Naděje

Občanské sdružení, které působí po celém území České republiky a jeho hlavním cílem je vybudování a růst základů pomáhající lidem v nouzi. Služby poskytují v rámci křesťanských principů. Mezi služby určené pro osoby bez přístřeší patří: terénní služby, azylové domy a noclehárny, denní centra a centra krizové pomoci. Jako jediná organizace v České republice provozuje ordinace stomatologa, psychologa a gynekologa určené konkrétně pro osoby bez domova.⁶³

Charita

Charitu v České republice utvářejí diecézní, arcidiecézní, katolické, řeckokatolické, oblastní, farní a městské charity. Činnost charity vychází ze základů křesťanských hodnot, ale lidé využívající služby se cestou křesťanství vydávat nemusejí. Služby pro osoby bez domova, které charita zprostředkovává, se rozlišují dle měst. Mezi ty základní patří azylové domy, noclehárny, denní centra a terénní programy.⁶⁴

Sdružení Nový Prostor

Nový Prostor je nezisková organizace poskytující pomoc osobám v nepříznivých podmínkách prostřednictvím sociální rehabilitace. Poskytuje možnost zaměstnání osobám bez přístřeší pouličním prodejem stejnojmenného časopisu, z něž půlka výdělku jde přímo prodávajícímu. Kromě chráněného zaměstnání provozuje také denní centrum, kulturní a sportovní aktivity.⁶⁵

Jako doma

Jako doma je nezisková organizace věnující se ženám bez domova a sídlící v Praze. Cílem organizace je společnost, kde každý může důstojně bydlet a neexistují zde žádné genderové nerovnosti. Součástí organizace Jako doma je komunitní centrum, kde ženy se zkušeností bezdomovectví pracují jako peer pracovnice, fungují zde hygienické služby, ale také terapeutické a relaxační aktivity. V rámci organizace se pořádají komunitní aktivity pro veřejnost, kde dochází k propojení žen bez domova s širokou veřejností.

---

⁶² Srov. Lidé bez domova – Armáda spásy. Armáda spásy – Srdce Bohu, ruce lidem [online]. Copyright © 2016 Armáda spásy V České republice [cit. 25.02.2022]. Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/pomahame-vam/socialni-sluzby/lide-bez-domova/>

⁶³ Srov. Lidé bez domova - nadeje.cz. NADĚJE – úvod [online]. Copyright © NADĚJE 2013 [cit. 25.02.2022]. Dostupné z: https://www.nadeje.cz/integracni_program

⁶⁴ Srov. Adresář pro veřejnost. Charita Česká republika [online]. Copyright © 2022 Charita Česká republika [cit. 25.02.2022]. Dostupné z: <https://www.charita.cz/adresar/?targetGroup=bez-domova>

⁶⁵ Srov. Nový Prostor | Našim prodejcům nabízíme službu sociální rehabilitace. Nový Prostor | Téma: Design [online]. Dostupné z: <https://novyprostor.cz/co-nabizime>

Dalším projektem je Jídelna kuchařek bez domova. V rámci tohoto projektu ženy bez domova získají práci, ale zároveň mohou ukázat, co je baví. Cílem jídelny je upozornovat na problematiku ženského bezdomovectví, zaměstnávání žen se zkušeností bezdomovectví a zároveň podpora v sociální síti, bourání předsudků o bezdomovectví a také primárně vařit finančně dostupné jídlo, které si může dovolit každý. Jídelna je zcela veganská a zároveň se snaží vařit beze zbytků.

Organizace má svůj terénní program. Snaží se vyhledávat a kontaktovat ženy bez domova a pomáhat jim snižovat rizika života na ulici. Nabízí poradenství, sociální asistenci, drobnou materiální pomoc a pomoc při uplatňování práv.

Poslední projekt se zaměřuje na komplexní potřeby žen bez domova a trans lidí, kteří si prošli traumatem. Cílem projektu je zlepšit schopnost veřejných institucí, adekvátně podporovat a reagovat na potřeby žen bez domova, a tím zlepšit mezi nimi spolupráci a podpořit ženy v obhajobě jejich potřeb.⁶⁶

3.4 ŘEŠENÍ BEZDOMOVECTVÍ

Mezi možná řešení bezdomovectví patří změna v oblasti bydlení. Ideální by bylo zvýšit kapacitu azylových domů a nocleháren a zajistit více sociálních bytů. Důležité je se zaměřit na azylové domy pro rodiny s dětmi či pro páry a případně umožnit klientům vzít si s sebou do pobytové služby zvířata. Tyto důvody bývají zádrhelem, proč se lidé raději rozhodnou být na ulici, než aby šli do azylového domu buďto bez partnera nebo domácího mazlíčka. Efektivním řešením může být vzdělávání sociálních pracovníků především v oblasti psychoterapie, která je při práci s ženami bez domova potřebná.⁶⁷

Ministerstvo práce a sociálních věcí uvádí, že k bezdomovectví by se mělo přistupovat jako k složitému a dlouhodobému procesu. S problémem se musí pracovat již pokud je jedinec ohrožen ztrátou bydlení, přes samotnou ztrátu bydlení až po návrat do běžného života.⁶⁸

Dalším řešením problematiky ženského bezdomovectví může být komplexní přístup k problému, což znamená zaměřit se na všechny úrovně – sociální, zdravotní, materiální a právní. Na řešení by se měly podílet jak ženy bez domova, tak společnost, jejímž úkolem má být utvářet důstojný život pro všechny občany.⁶⁹

Další z autorů dodává, že sociální práce se ženami by měla být založena na socioterapeutickém vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientkou. U žen, které se sami rozhodnou pro změnu nebo u žen, jimž život na ulici vyhovuje, vnímá zlepšení problematiky i ve strukturální změně podmínek sociální práce.⁷⁰

---

⁶⁶ Srov. Jako doma. Jako doma [online]. Copyright © Copyright 2012 [cit. 26.02.2022]. Dostupné z: <https://jakodoma.org/>

⁶⁷ Srov. KOLÁŘOVÁ, Jitka a Eliška ČERNÁ, ed. *Stojíme na jejich straně! ...protože dvě jsou více než jedna: závěrečná výzkumná zpráva o ženském bezdomovectví a t.* [Praha]: Jako doma – Homelike, 2016. ISBN 978-80-905743-3-5, s. 68 a 86.

⁶⁸ Srov. MPSV, Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020, s. 5-6 [online]. 2013 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z:

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/16893/bezdomovectvi.pdf>

⁶⁹ Srov. BEŇOVÁ, Nina, *Bezdomovci, ľudia ako my.* Košice: o. z. Proti prúdu, 2008. ISBN: 978-80-969924-1-6, s. 57.

⁷⁰ Srov. STANOEVI, Martin. Bezdomovci jako nositelé stigmatu a příjemci pomoci, *Sociální práce/Sociálna práca*, 2015, roč. 2015, č. 5 s. 41-51.

4. VÝZKUMNÁ ČÁST

Ve výzkumné části je popsáno výzkumné šetření, které bylo provedeno prostřednictvím řízených rozhovorů se sociálními pracovníky pracujícími se ženami bez domova ve městě České Budějovice. Výzkumné šetření se zabývá již konkrétní sociální prací. Výzkum byl rozdělen do dvou tematických okruhů. V úvodu je popsán cíl výzkumu, tematické okruhy a na ně navazující otázky. Navazuje metodologie výzkumu a charakteristika výzkumného vzorku. Výzkum byl vyhodnocován napříč dle tematických okruhů.

4.1 CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumu je zjistit, s jakými problémy se ženy bez domova nejčastěji potýkají a jaké jsou možnosti sociální práce s nimi.

4.2. METODOLOGIE VÝZKUMU

Pro výzkum byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Výhodou vybrané metodologie je sběr dat v přirozeném prostředí fenoménu a podrobný popis a vzhled do zkoumaného problému. Informace, které výzkumem získáme, nemusí být obecně platné, což považujeme za nevýhodu kvalitativního výzkumu. „*Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.*“⁷¹

Metodou sběru dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor se sociálními pracovníky. Díky polostrukturovanému rozhovoru lze během dotazování klást doplňující otázky. Polostrukturovaný rozhovor má za cíl získat komplexní informace ke zkoumané problematice.⁷²

Na rozhovory byl vyhrazen čas jedné hodiny, některé rozhovory však celou hodinu nenaplnily, ale bylo počítáno s časovou rezervou. Rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány na mobilní telefon.

4.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU

Výzkumný vzorek byl tvořen sociálními pracovníky pracujícími se ženami bez domova. Kritériem pro výběr respondentů je doba praxe minimálně 3 roky. Důvodem jsou získané zkušenosti s touto cílovou skupinou.

Dotazovaní jsou sociální pracovníci pracující v azylovém domě pro ženy a matky s dětmi a pracovníci terénního programu pro osoby bez domova.

Od každého z respondentů byl získán ústní souhlas s využitím získaného materiálu pro účely zpracování bakalářské práce. Z důvodu anonymity nejsou uvedena jména ani konkrétní zařízení, v nichž respondenti pracují.

---

⁷¹ STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x, s. 10.

⁷² Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4, s. 52.

4.4. TEMATICKÉ OKRUHY A DÍLČÍ OTÁZKY

Dílčí otázky mohou být v průběhu rozhovoru doplněny otázkami, které z rozhovoru vyplynou.

1) Tematický okruh: Problémy, se kterými se ženy bez domova nejčastěji potýkají

Otázky:

- a) Potýkají se Vaše klientky často s finančními problémy? Případně s jakými?
- b) Pozorujete u klientek příčiny bezdomovectví osobního charakteru? (Závislost, mentální retardace, tělesná či duševní choroba.)
- c) Objevují se mezi Vašimi klientkami ženy, které prošly ústavní péčí nebo byly propuštěny z výkonu trestu?
- d) Potýkaly se klientky před pádem na ulici se vztahovými problémy? (Násilí, sexuální zneužívání.)

2) Tematický okruh: Možnosti sociální práce se ženami bez domova

Otázky:

- a) Co je pro Vás při práci s klientkami nejdůležitější?
- b) Jaké techniky sociální práce při práci s klientkami využíváte?

4.5. VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ

K analýze výzkumných dat byla použita metoda otevřeného kódování. Rozhovory jsou vyhodnocovány postupně dle tematických okruhů, které jsou rozděleny do jednotlivých podkapitol a jsou obohaceny přímými výpověďmi sociální pracovníků.

4.5.1. Problémy, se kterými se ženy bez domova nejčastěji potýkají

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že nejčastějšími příčinami ženského bezdomovectví jsou finanční problémy, závislost, problémy vztahové a odchod z výkonu trestu.

a) Materiální (finanční) problémy

Ženy se dostávají na ulici většinou kombinací několika příčin, přesto mezi nejčastější příčinu patří problémy materiální. Jednou z příčin, které předcházejí ženskému bezdomovectví, je ztráta zaměstnání nebo spíše neschopnost najít si zaměstnání nové. Většina žen bez domova má základní vzdělání, některé z nich nemají vzdělání žádné, což je častou překážkou při hledání práce nové. Některé ženy dokonce nemají s prací zkušenost žádnou, což jim velmi komplikuje hledání práce nové. „*Najdou se u nás i klientky, které oficiálně nepracovaly nikdy.*“ Období pandemie ženám hledání práce také velmi komplikovalo, jak z důvodu nedostatku míst na trhu práce, tak z důvodu školských zařízení, která byla zavřena. „*Nejhorší bylo období pandemie, kdy školky a školy byly zavřené, a tak klientky, které mají děti, je neměly kam dát, a tím pádem nemohly chodit do práce nebo měly jasný důvod, proč si práci momentálně najít nemohou. Odráželo se to také na chodu azyláku, který byl plný jak ženských, z nichž část by byla za normálních podmínek v práci, tak dětí, které měly být ve školách a školkách.*“

Většina žen bez domova se setkala s dluhy, které nestíhají splácet a neschopnost splácení je dostala až na ulici. Právě díky dluhům jsou ženy demotivované hledat si zaměstnání, jelikož si jsou vědomy, že z platu po odečtení dluhu jim zbude ze zákona dané životní minimum. „*Téměř každá z našich klientek má dluhy. Svě nesplacené půjčky řeší další půjčkou na splacení předešlých dluhů nebo prostě dělají, že jejich dluhy neexistují.*“ Velmi častý a zároveň jednoduchý způsob, jak přijít k dluhům, jsou jízdy načerno. Taková pokuta se může vyšplhat až na statisíce korun. „*Ježdění načerno v MHD – taková klasika.*“ Není to příliš častou příčinou bezdomovectví, ale stává se, že žena se na ulici dostala díky dluhům svých rodičů nebo svého manžela.

Mezi materiální problémy lze zařadit i chudobu, jež pramení z orientační rodiny. Žena je na život v chudobě zvyklá již od dětství, jelikož vyrůstala v rodině, kde nedostatek peněz byl běžný. Rodiče do práce nechodili a žili ze státní sociální podpory. Když se taková žena osamostatní, nemá při sobě žádný finanční kapitál, a tak bez výčitek často míří přímo do azylového domu. Taková žena tak vnímá nezaměstnanost jako normální a život v azylovém domě jako běžný. „*Máme u nás jedince, kdy našim zařízením prošli jejich prarodiče, rodiče, a čekáme na den, kdy tu požádají o azyl i jejich děti. Často známe opravdu celé rodiny.*“ Sociální práce s těmito ženami je velmi obtížná, jelikož ženy život bez stálého bydlení vnímají jako zcela normální a svůj životní styl měnit nehodlají.

b) Závislost

Dalším z nejčastějších důvodů, které ženu přivedou na ulici, je závislost, a to především na alkoholu a drogách. Závislost je jak příčinou bezdomovectví, tak důvodem, proč se jedinec na ulici opětovaně vrací. „*Většina žen, za kterými chodím, pije, máme minimálně klientek, které se alkoholu nedotknou nebo pijí pouze výjimečně.*“ Jedním z důvodů, proč závislost dostane ženu na ulici, je vyhození z domova ze strany rodičů, ke kterému dochází u mladých žen. Rodiče nezvládají závislost svého dítěte, a tak jako řešení problému zvolí vyhodit dceru na ulici. U starších žen dochází k tomu, že kvůli své závislosti nezvládají docházet do své práce, nebo byly z práce vyhozeny. Následuje nedostatek financí k poplacení bytu, a tak se tyto ženy ocitají na ulici. Sociální pracovníci se setkávají také s tématem prostituce, nad kterou ženy, které se ocitly v nepříznivé životní situaci, často přemýšlí, aby se rychle dostaly k peněžním prostředkům. „*Ženy chtějí často řešit problematiku závislosti a nedostatku financí prostitucí, ale když se o prostituci blíže bavíme, ženy dospějí k tomu, že mají často zkušenost se sexuálním zneužíváním a žít se svým tělem prostě nemohou, přestože ví, že by to byl nejjednodušší způsob, jak přijít k penězům.*“

Velkým problémem a zároveň otázkou je, co se ženami, které jsou závislé a zároveň bez domova. Dle podmínek azylových domů není pobyt zde vhodný pro osoby závislé na alkoholu či drogách. Často dochází ke kontrole ubytovaných prostřednictvím alkoholového testeru. Ve většině případů je určeno procento promile, které je tolerované, ale jedinec, který je opravdu závislý, se nemůže do tolerance vejít. U závislosti na drogách nelze provést test tak jednoduše jako u alkoholu, a tak se ve většině případech neprovádí. „*Výjimečně se stane, že máme nějaké podezření, že některé z klientek drogy berou. Dozvídáme se to jak jinak než od druhých klientek. Přesto jim ale nemáme jakkoliv dokázat, že fetují, pokud se chovají slušně a nedělají problémy, tolerujeme to.*“ Ve většině případech ale ženy, které bojují se závislostí, opravdu zůstávají napospas ulici nebo bydlí ve squatech. Ženy bojující se závislostí služby pro osoby bez domova navštěvují zřídka, jelikož většinou nejsou v takovém stavu, který je pro vstup do dané služby podmínkou.

Preferují proto organizace zabývající se závislostí. „Klientky chodí než do azyláku spíše na káčko, kde se závislostem věnují.“

c) Vztahové problémy

Dalším z častých důvodů ženského bezdomovectví jsou právě vztahové problémy. Týkají se především partnerského vztahu. Nejčastější vztahovou příčinou je násilí ze strany partnera. Většina žen si ale násilí nedokáže přiznat, stydí se za něj nebo jej dokonce často přehlíží. Nejhlavnějším důvodem je právě ztráta bydlení, kterého jsou si ženy vědomi, a proto raději násilí přehlíží. Komplikující jsou v takovém vztahu i děti. Žena nechce připravit děti o otce, a tak vztah mezi partnery nadále přetrvává. Dalším z důvodů, proč žena partnera opustit nechce, je silné pouto k němu. Téměř každá žena bez domova se s násilím setkala v domácnosti nebo již přímo na ulici, ale málokterá z nich ho vnímá jako primární příčinu sociálního vyloučení. „Málokterá z žen nám uvede jako hlavní příčinu, proč navštívila naši organizaci, domácí násilí. Často trvá nějakou dobu, než k nám žena dostane důvěru a zmíní, že v jejím životě docházelo k nějakému násilí. Někdy se zase o násilí dozvídáme až od jiných klientek, které naši službu také navštěvují.“

Vztahovým a zároveň finančním problémem bývá ztráta živitele, který může být v roli manžela nebo přítele. Žena se přestěhuje k partnerovi do jeho bytu a když dojde k rozchodu, právě žena je ta, jež musí byt opustit a najít si vlastní bydlení. Pokud žena nemá vlastní bydlení nebo nemá dostatečné podpůrné sociální sítě, je riziko, že skončí na ulici. Tyto ženy ale ve většině případů mají velký potenciál k návratu do společnosti. „Ženy, které přivedl do azylového domu rozchod s partnerem, jsou ve většině případů do měsíce pryč.“ Komplikace nastává, pokud ke ztrátě živitele došlo z důvodu úmrtí partnera, jelikož ženy mimo sociální vyloučení doprovází ještě psychická zátěž a návrat do běžného života je o to těžší. Další způsob ztráty živitele je, pokud partner, který byl v roli hlavního živitele, je ve výkonu trestu a veškeré finanční závazky tak spadají na ženu, která náklady na bydlení a živobytí nezvládne utáhnout. „Většina partnerů našich klientek je ve výkonu trestu nebo z něj nedávno odešli a sami nemají kde bydlet.“

d) Odchod z výkonu trestu

Odchod z výkonu trestu nebývá jednou z nejprimárnějších příčin ženského bezdomovectví, ale najdou se ženy, jejichž primární příčinou k sociálnímu vyloučení byl právě pobyt ve vězení. Pobyt ve výkonu trestu vede často ke ztrátě bydlení, ke ztrátě sociálních sítí a častá je i dezorientace na trhu práce. Další potíž při návratu k běžnému životu může nastat při hledání si nového zaměstnání, kdy žena díky pobytu ve vězení bývá stigmatizována pro potencionálního zaměstnavatele.

Většin žen na ulici má zkušenost s odnětím svobody, až když se na ulici ocitla. Častým důvodem jsou větší krádeže. „O některých klientkách, za kterými docházím, vím, že ve výkonu trestu byly, ale myslím že není jejich hlavní příčina, proč jsou na ulici.“

Pro některé je azylový dům prvním místem, kam žena, která byla propuštěna z výkonu trestu, zamíří. „Stává se, že u nás zazvoní žena, která jde rovnou z věznice a chce u nás ubytovat, protože během pobytu ztratila vše.“ A tak se pobyt ve věznici může stát opravdovou příčinou bezdomovectví.

4.5.2. Možnosti sociální práce se ženami bez domova

Empatie, umění naslouchat, být tolerantní, přijímat člověka takového jaký je – to vše je pro sociální práci s jakoukoli cílovou skupinou velmi důležité. Co je ale nejdůležitější při práci s ženami bez domova a sociálním pracovníkům při jejich práci nejvíce pomáhá, je stanovit si hranici mezi sociálním pracovníkem a klientkou a tuto hranici poctivě udržet. *„Před několika lety, když jsme tady s kolegyní začínaly pracovat, jsme také měly nasazené růžové brýle a pro klientky bychom udělaly první poslední. Kdybychom to nezměnily, asi bychom tu už dávno nepracovaly, trvalo nám ale opravdu dlouho, než jsme přišly na to, že si musíme stanovit opravdu pevné hranice, přes které nejde vlak.“*

Druhou primární věcí, která pomáhá sociálním pracovníkům při práci, je jednat s klientkami přímo, na rovinu. Sdělovat věci na rovinu může být často nepřijemné, ale zároveň velmi efektivní. Je primární vše vysvětlit tak, aby to daná klientka dle svých limitů pochopila. *„Důležité je říkat věci na rovinu, ale vše dopodrobna vysvětlit. Šetří to jak náš čas, tak čas klientek.“*

„Důležité je nebrat si věci k tolik k srdci.“ Důležité při práci se sociálně vyloučenými ženami je nebrat věci, které klientky vysloví, osobně. Každý z nás nemá vždy dobrý den a je pochopitelné, že ženy, které se nacházejí v krizi, často vysloví věci, o kterých ani nepřemýšlejí a často je nemyslí vážně. *„Že je neustále někdo s něčím nespokojený, s tím už musíme počítat. K práci sociální pracovníce to prostě patří.“* Je důležité si uvědomit, že úkolem sociálního pracovníka není uspokojit všechny lidi na světě.

Metody sociální práce, které se při práci s ženami bez domova nejvíce využívají jsou sociální poradenství, krizová intervence, individuální plánování, materiální pomoc a sociální asistence.

a) Sociální poradenství

Ženy bez domova nejčastěji využívají sociálního poradenství. Témata jsou opravdu různorodá. Velkým tématem jsou dluhy. *„Jak už jsem říkala, dluhy má většina klientek, a tak jsou u nás dluhy opravdu velkým tématem, které řešíme téměř na denní bázi.“* Sociální pracovník seznamuje klientky s možnými následky, které mohou nastat, pokud dojde k neplacení dluhů nebo může klientkám pomoci v jednání s věřiteli. Často ale také odkazuje na organizace, které se dluhovou problematikou přímo zabývají, jako jsou dluhové poradny.

Na dluhy navazuje problematika s financemi. Velká část žen bez domova je finančně negramotných a nedokáže hospodařit se svými penězi. Sociální pracovník tak učí klientku se svými příjmy hospodařit, aby nedocházelo k zadlužení, a zároveň aby si klientka se svými příjmy zvládla zajistit své základní potřeby, případně potřeby svých dětí. V azylovém domě si klientky mohou nechávat své finance uloženy u sociálních pracovníků. O výběr peněz tak musí poprosit sociální pracovníci, která má tím pádem větší kontrolu nad hospodařením s financemi dané klientky. *„Tím, že si u nás klientka schová peníze do trezoru, máme její finance víc pod kontrolou. Většinou se ptáme, z jakého důvodu klientka vybírá.“*

Často řešenou problematikou jsou dávky, s jejímiž vyřizování potřebují klientky poradit. Sociální pracovník pomáhá klientkám orientovat se v systému státní sociální podpory. Součástí práce bývá i pomoc při vyplňování formulářů a terénní pracovníci mohou klientku doprovázet při jejich vyřizování. Velká část klientek má ale přehled o dávkách opravdu dobrý a ví, na jaké dávky nárok mají a na jaké ne. *„Překvapilo by vás,*

že některé z ženských ví o tom, na jakou dávku mají nárok mnohem přesněji než my. Některé se dokonce hádají a důrazně nás ujišťují, že na danou dávku nárok opravdu mají.“

U klientek, které mají děti, dochází k poradenství ohledně péče o dítě. Dochází k němu primárně v azylovém domě pro matky s dětmi. Velkou výhodou je, pokud sama sociální pracovníce má děti, a tak má mnoho zkušeností. *„Nejčastějším tématem jsou prdíky a rostoucí zoubky, ale někdy dokonce radíme mamince, jak má své dítě vysmrkat nebo jak ho má obléct v daném období.“*

b) Individuální plánování

K individuálnímu plánování dochází primárně v azylových domech, využívají ho ale také i terénní pracovníci. Ovšem v azylovém domě je individuální plánování formálnější. Jeho průběh je dokumentován a dochází k pravidelnému vyhodnocování. Při práci v terénu bývá většinou individuální plán sestaven ústně a stručněji.

Sestavování individuálního plánu je nedílnou a potřebnou součástí sociální práce s osobami bez přístřeší. S klientkami se většinou sestavuje jak krátkodobý, tak dlouhodobý cíl. Při práci s osobami bez domova se musí počítat s tím, že často k naplnění individuálního cíle nedochází, nebo je pro některé jedince jeho plnění opravdu obtížné. *„Nevěřila byste, kolik důvodů si klientka dokáže vymyslet, proč nemohla dojít na Úřad práce, nebo kolik moc věcí měla, že nestihla během týdne zavolat na inzerát ohledně práce.“*

Smyslem individuálního plánování je zaznamenávání posunů klienta a motivace k dalším posunům. V některých případech je problém osobní cíl klientky vůbec nalézt, jelikož ona sama žádný cíl nemá. *„Někdy trvá půlku času schůzky vůbec vymyslet, jaký cíl s klientkou zvolíme, další půlku schůzky trávím tím, že individuální plán zapisuju.“* Důležitá při práci s vyloučenými osobami je pochvala, to platí především u individuálního plánování. *„Musíme chválit a chválit, i za to, že byly schopni půjčit si od nás telefon a zavolat.“* Je potřeba klientku opravdu pochválit a ocenit za naprosté maličkosti, které klientku namotivují k plnění dalšího cíle.

c) Krizová intervence

S krizovou intervencí se setkávají zejména terénní sociální pracovníci, ale je i součástí sociální práce v azylových domech. Ke krizi u osob bez přístřeší dochází opravdu často, nejčastěji se s člověkem v krizi setkáme přímo na ulici. Terénní sociální pracovníci se s krizovou intervencí mohou setkat již při samotné depistáži.

Ke krizové intervenci dochází samozřejmě neustále, nejčastěji ale však v zimních měsících. *„Klientky jsou promočené a je jim zima. Chtějí akutně řešit bydlení, dochází ale k tomu, že obzvlášť v zimních měsících jsou azyláky plné a na ubytovnu nemají peníze. Všímám si také toho, že klientky více pijou, jak z důvodu, aby zahnal smutek, tak aby se více zahřály.“* Postupem při takové krizové intervenci je si klientku primárně vyslechnout, dát jí najevo, že její situaci chápeme a nabídnout jí možnosti k vyřešení její nepříznivé životní situace. Důležité je mít na vědomí, že sociální pracovník tu není od toho, aby vyřešil problém za klienta, ale klientka na řešení problému musí mít svůj podíl. *„Často se nám také stává, že klientka přijde s tím, že má velkou krizi, ale během rozhovoru vyplyne, že si jen potřebovala s někým pokecat o běžných problémech.“* Pokud jde o větší krizi, sociální pracovníci odkáží své klientky na specializované intervenční centrum

d) Materiální pomoc

Čeho klientky primárně v azylových domech využívají nejraději, je materiální pomoc. Spadá sem potravinová pomoc, která z potravinové banky přichází většinou jednou týdně. V rámci potravinové banky přichází primárně pečivo, mléčné výrobky, zelenina, trvanlivé potraviny. Potravinové banky jsou v organizacích častým tématem. *„Často přemýšlíme, jestli potravinka není vlastně spíš na škodu, ženský se čas od času dokážou porvat kvůli tomu, že jedna má lepší jogurt než druhá.“*

Materiální pomoc zahrnuje vedle potravinové pomoci také hygienické potřeby nebo potřeby, které souvisejí s péčí o dítě, jako jsou vlhčené ubrousky, šampony, pasty na zuby, dámské hygienické potřeby atd. Hygienické potřeby bývají většinou vydávány na základě žádosti ženy, stejně tak jako drobné domácí potřeby, ošacení či hračky pro děti. Domácí potřeby a hračky jsou ale pouze k zapůjčení. Terénní pracovníci ve většině případů materiální pomoc neposkytují. *„Pokud ale nějaká z klientek něco nutně potřebuje, je možné jí to po domluvě přinést, pokud to tedy zrovna máme.“*

e) Sociální asistence

Sociální asistence je nabízena v rámci terénních programů pro osoby bez domova. Sociální asistenci sociální pracovníci vykonávají i pro jiné služby, pokud je daná klientka pro obě organizace společná. *„Často mi volají třeba holky z kontaktního centra, jestli bych nemohla nějakého z klientů doprovodit například do nemocnice nebo na úřad.“* Většina klientek, které využívají asistenční služby, jsou dezorientované a jejich komunikační schopnosti nejsou na dobré úrovni. Často jsou to právě ženy bojující se závislostí. Většinou ale sociální asistence využívají muži, ženy totiž bývají více schopné v komunikaci.

Nejčastěji se klientky doprovázejí právě do zdravotnických zařízení nebo na Úřad práce. V obou zařízeních totiž dochází k nehezkému zacházení vůči lidem bez domova. *„Častým důvodem, proč někam vyrážíme, je hrubé zacházení nebo že klientovi bylo odmítnuto zdravotní vyšetření, například z důvodu zápachu nebo že byl pod vlivem alkoholu.“* Ve většině případů se při přítomnosti terénních sociálních pracovníků zaměstnanci daných institucí chovají lépe. Zároveň jejich přítomnost pomáhá klientkám cítit se sebejistěji. *„Klienti si v naší přítomnosti bývají v komunikaci více jistí a působí mnohem uvolněněji.“*

5. DISKUZE

Jako výzkumná strategie byl zvolen kvalitativní výzkum, který byl utvořen prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů se sociálními pracovníky pracujícími se ženami bez domova. Výzkum byl zaměřen na problematiku ženského bezdomovectví z pohledu sociální práce a byl rozdělen na dva tematické okruhy:

- 1) Problémy, se kterými se ženy bez domova nejčastěji potýkají.
- 2) Možnosti sociální práce se ženami bez domova.

Cílem výzkumu tedy bylo zjistit, s jakými problémy se ženy bez domova nejčastěji setkávají a jaké jsou možnosti sociální práce s danou cílovou skupinou. Dospěla jsem k tomu, že výsledky výzkumu se ztotožňují s částí teoretickou a ve většině případech se shodují i s odbornou literaturou.

1) Problémy, se kterými se ženy bez domova nejčastěji potýkají

Z prvního tematického okruhu vyplynulo, že příčiny, díky kterým se ženy na ulici dostaly, jsou materiálního charakteru, ale je to také závislost, vztahové problémy a odchod z výkonu trestu. Často jsou příčiny kombinované.

První velkou příčinou jsou materiální problémy. Konkrétním problémem je ztráta zaměstnání a neschopnost najít si zaměstnání nové. K zaměstnání se váže i dluhová problematika, se kterou se setkala značná část žen bez domova. Právě díky vzniklým dluhům si ženy nechtějí hledat zaměstnání, jelikož by jim značná část výplaty po odečtení dluhů a úroků byla strhnutá. Často dluhy vznikají jízdami načerno. Problematiku dluhů spojenou s jízdami načerno vnímá i Strnad, Marek a Hotovcová: „*Častým věřitelem bezdomovců jsou dopravní podniky.*“⁷³ Další materiální příčinou bezdomovectví žen je chudoba, která ženu doprovází již z orientační rodiny, a tak ji žena bere jako přirozenou. Chudobu jako primární příčinu bezdomovectví potvrzuje Mareš: „*Chudobu lze chápat jako výraz extrémní nerovnosti, respektive jako distanci určité části populace nejen od bohatých, ale i od celého zbytku populace.*“⁷⁴

Závislost na omamných látkách patří dle výzkumu mezi nejhlavnější příčiny bezdomovectví. Závislost je jak příčinou bezdomovectví, tak zároveň důvodem, proč se ženy na ulici vrací. S bezdomovectvím se setkávají již mladé dívky, které jejich rodiče pošlou na ulici v důsledku závislosti, se kterou si sami nevědí rady. Ženy v souvislosti nejen se závislostí, ale také se samotným bezdomovectvím, napadá myšlenka prostituce, ale ne všechny ženy se nakonec prodat své tělo doopravdy rozhodnou. O prostituci u žen bez domova mluví Průdková s Novotným: „*Můžeme se pouze domnívat, kolik bezdomovkyň se živí prostitucí. Nebo pro lepší představu – kolik českých prostitutek je bez domova.*“⁷⁵ Komplikací jsou azylové domy, jež ženy závislé na alkoholu či drogách nechtějí. Ženy bez domova, které jsou závislé na omamných látkách, navštěvují spíše kontaktní centra zabývající se závislostí než služby určené osobám bez domova. Během zpracovávání dat mě napadl námět pro zajímavý výzkum, který by se mohl týkat postojů

---

⁷³ MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1, s. 51.

⁷⁴ MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 80-85850-61-3, s. 39.

⁷⁵ PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0, s. 24 a 25.

azylových domů k závislosti klientů na omamných látkách. V teorii se o závislosti mluví, ale nespadá mezi jednu z nejhlavnějších příčin bezdomovectví žen. Některé zdroje tvrdí, že právě závislost nepatří mezi primární příčiny bezdomovectví: „*Alkoholismus a toxikomanie nejsou primárními a (podle všeobecného mínění) nejsilnějšími spouštěcími vlivy bezdomovectví.*“⁷⁶

Další nejčastější příčinou jsou vztahové problémy, které se týkají především vztahů mezi partnery. Ženy se v mnoha případech setkávají s násilím, jež si často nechtějí přiznat a z násilného vztahu nechtějí odejít, jelikož je v násilnickém vztahu drží mnoho faktorů. Hetmánková vnímá právě násilí jako nejčastější příčinu ženského bezdomovectví a uvádí, že s násilím má zkušenost téměř každá žena.⁷⁷ Další vztahovou příčinou vedoucí k bezdomovectví je, pokud žena přijde o živitele tím, že dojde k rozvodu, k úmrtí nebo je hlavní živitel ve výkonu trestu. V tomto případě ale dochází rychle k sociální inkluzi. Většina odborné literatury potvrzuje, že mezi nejhlavnější příčinou bezdomovectví patří právě vztahové problémy: „*Příčinou bezdomovství žen bývají obvykle faktory vztahové, především problémy v partnerských vztazích, ve většině případů doprovázené násilím.*“⁷⁸

Odchod z výkonu trestu jako příčina bezdomovectví většinou přísluší mužskému pohlaví. S touto příčinou se setkávají ale i ženy. Odnětí svobody je spjato se ztrátou bydlení a ztrátou sociálních sítí. Žena, která opouští výkon trestu, je často dezorientovaná v čase, ale i na trhu práce. Opět na tuto problematiku navazuje komplikace při hledání práce, kdy je žena pro potenciálního zaměstnavatele stigmatizována.

2) Možnosti sociální práce se ženami bez domova

Z druhého tematického okruhu vyplynulo, že nejčastější sociální prací, kterou dělají sociální pracovníci se svými klientkami, je sociální poradenství, individuální plánování, krizová intervence, materiální pomoc a sociální asistence.

Sociální pracovníci se shodli, že kromě základních vlastností, které by měl mít každý sociální pracovník, jim při práci se ženami bez přístřeší pomáhá, a nejvíce se jim osvědčilo, nastavit si hranice a pevně je dodržovat. Říkat věci na rovinu a jednat s klientkami na přímo je často složité, ale zároveň nezbytné. Poslední, co pracovníkům nejvíce pomáhá, je nebrat si věci osobně. Tato vyzkoumaná data jsou opravdu velmi individuální a nedají se nijak potvrdit ani vyvrátit.

Nejvyužívanější metodou sociální práce je sociální poradenství. Častým tématem, jež se v rámci poradenství řeší, jsou již zmíněné dluhy, na které navazuje finanční gramotnost, což bývá také velkým tématem sociálního poradenství. Řeší se také dávky, o kterých mají klientky mnohdy mnohem větší přehled než samotné pracovnice. Často bývá tématem péče o dítě u klientek, které mají děti. Sociální poradenství zmiňuje Kaczor, který uvádí, že základní sociální poradenství se zaměřuje na poskytování obecnějších informací a poradenství odborné se týká již konkrétních informací vztahených k danému problému.⁷⁹

---

⁷⁶ HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4, s. 34.

⁷⁷ Srov. HETMÁNKOVÁ, Zpátky ze dna: Zaostřeno na ženy, Jako doma, Praha, s. 3 [online]. 2013 [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: http://jakodoma.org/wpcontent/uploads/2014/04/zprava_final.pdf

⁷⁸ HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4, s. 34.

⁷⁹ Srov. KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. ISBN 978-80-245-2096-4, s. 229.

Nedílnou součástí sociální práce se ženami bez přístřeší je individuální plánování, v jehož rámci dochází k sestavování jak krátkodobých, tak dlouhodobých cílů. Často se stává, že k naplnění individuálního cíle nedojde, což musejí sociální pracovníci předpokládat. Pokud ke splnění cíle dojde, přichází pochvala, která je pro klientky velmi motivující k plnění cílům dalším.

Nezbytná při sociální práci se sociálně vyloučenými ženami je krizová intervence, která bývá nejčastěji součástí terénních programů, jelikož osobu v krizi potkáte nejčastěji přímo v prostředí ulice. Odborná literatura ale krizovou intervenci většinou nezmiňuje. Proto mě jako další námět na výzkum napadlo zkoumat využití krizové intervence při sociální práci s osobami bez přístřeší.

Klientkami je velmi oblíbená materiální pomoc, která je zdarma a zahrnuje potravinovou pomoc, základní hygienu, základní domácí potřeby nebo ošacení. Ženy bez domova si tak mohou například uvařit oběd nebo ošatit sebe či své děti. Dle Schwarzové „*Lidé, kteří přicházejí z ulice potřebují místo k odpočinku, jídlo, teplo, základní lékařskou péči, očistu, ošacení.*“⁸⁰

Poslední využívanou metodou sociální práce je dle výzkumu sociální asistence. Využívají ji ženy, které mají problémy s komunikací nebo bývají dezorientované, často to jsou právě ženy bojující se závislostí. Nejčastěji doprovod terénních pracovníků využívají klientky, pokud jdou do zdravotnického zařízení nebo na úřad práce. Všechny výše vyjmenované metody potvrzuje Michalík, jenž říká, že k hlavním metodám sociální práce patří pozorování, rozhovor, poskytování rad a informací, třídění a vyhodnocování údajů, šetření, analýza pramenů, vedení dokumentace, psaní odborných textů, stanovení osobního cíle klienta a v rámci konkrétní práce především plánování, vedení klienta, terapeutický rozhovor a krizová intervence.⁸¹

Konkrétně sociální práci s osobami bez domova se mnoho literatury nezabývá. Zmiňují ji, ale kapitoly na toto téma nejsou příliš rozsáhlé. Dle mého názoru by bylo velmi přínosné obohatit toto téma sociální práce a bezdomovectví alespoň o nějakou bakalářskou či diplomovou práci.

---

⁸⁰ MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0, s. 322.

⁸¹ Srov. MICHALÍK, Jan. *Poradenství uživatelům sociálních služeb*. Olomouc: Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených – sekce vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-903658-2-7, s. 81-84.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se pokusila identifikovat a popsat fenomén ženského bezdomovectví a zaměřit se na příčiny bezdomovectví žen a možnosti sociální práce s nimi.

V počátku teoretické části jsem se věnovala fenoménu bezdomovectví obecně, jelikož na bezdomovectví můžeme nahlížet dle pohlaví, ale jsou znaky, které jsou společné jak pro bezdomovectví ženské, tak mužské. Definovala jsem základní pojmy vztahující se k bezdomovectví jako je bezdomovec či bezdomovkyně, chudoba, sociální vyloučení a sociální začlenění. Definovala jsem typologie, které bezdomovectví rozdělují na zjevné, skryté a potenciální, ale pozornost jsem věnovala také dalším typologiím, a to podle sdružení FEANTSA a doplnila jsem je stručnými definicemi dle Koukolíka, Pěnkavy a Bruntálové. V poslední části jsem popsala možnosti prevence, které předcházejí pádu na ulici.

V kapitole druhé jsem se zabývala samotnou problematikou ženského bezdomovectví, která je primárním tématem mé práce. Během zpracovávání bakalářské práce jsem se opravdu utvrdila o tom, že většina odborné literatury psané v českém jazyce se věnuje bezdomovectví obecně, nebo se zaměřuje spíše na bezdomovectví mužské. Literatura sice bezdomovectví žen zmiňuje, ale jsou mu věnovány pouze malé, nerozsáhlé kapitoly. První podkapitolou jsem věnovala specifickým ženského bezdomovectví. V části druhé jsem se zabývala příčinami, které ženy na ulici dostaly. Jsou to příčiny objektivní a subjektivní. Objektivní jsou výsledkem interakce ekonomicko-politické situace, ale také celkového společenského klimatu a bývají ovlivněny především politikou státu a státním zákonodárstvím. Faktory subjektivní jsou ovlivněny samotným jedincem. Rozdělujeme je na faktory materiální, vztahové, osobní a institucionální. Tyto zmíněné příčiny bezdomovectví jsou stejné pro obě pohlaví, dále jsem se zaměřila přímo na příčiny příslušící ženám. Třetí část jsem věnovala bezdomovectví žen dle věku, které jsem rozdělila na bezdomovectví do 26 let, bezdomovectví v produktivním věku a bezdomovectví ve věku postproduktivním. Ve čtvrté podkapitole jsem porovnávala rozdíly mezi bezdomovectví žen a mužů.

Kapitolu třetí jsem zaměřila na řešení problematiky bezdomovectví žen z pohledu sociální práce. První část jsem věnovala sociální práci s ženami bez domova a metodám sociální práce s danou cílovou skupinou. V druhé podkapitole jsem popsala, jaké sociální služby se problematice bezdomovectví žen věnují. Služby jsem rozdělila na terénní, ambulantní a pobytové. Ve třetí části jsem vyzdvihla nejúspěšnější organizace, které mají svůj podíl na řešení této problematiky a představila jsem jejich základní služby. Mezi organizace jsem zařadila Armádu spásy, Naději, Charitu, Nový Prostor a organizaci Jako Doma. Zajímavým poznatkem je, že mezi nejúspěšnějšími organizacemi najdeme opravdu jen jednu organizaci, která se věnuje konkrétně jen ženám bez domova, a to právě organizace Jako Doma. Ostatní zmíněné organizace jsou určeny oběma pohlaví. V poslední části třetí kapitoly jsem popsala možnosti řešení problematiky ženského bezdomovectví.

V kapitole čtvrté jsem již představila výzkumné šetření, které tvořil kvalitativní výzkum zaměřený na polo-strukturované rozhovory. Výzkum byl utvářen se sociálními pracovníky pracujícími s ženami bez domova v Českých Budějovicích. Výzkum jsem rozdělila na dva tematické okruhy, přičemž první se zbýval problémy, se kterými se ženy bez domova potýkají a druhý možnostmi sociální práce s nimi. Výzkum jsem vyhodnotila

napříč, dle tematických okruhů. Dle výsledků výzkumu se ženy nejčastěji setkávají s problémy materiálními, se závislostí, potýkají se také, ale se vztahovými problémy, nebo je častým důvodem pádu na ulici odchod z výkonu trestu. Sociálním pracovníkům při práci se ženami bez domova nejvíce pomáhá stanovit si jasné hranice mezi pracovníkem a klientem, sdělovat klientkám věci na rovinu a nebrat si věci osobně. Mezi metody sociální práce, které se při práci s ženami bez přístřeší využívají nejčastěji patří sociální poradenství, individuální plánování, krizová intervence, materiální pomoc, nebo sociální asistence. Dle výsledků výzkumu jsem došla k tomu, že ve většině případů část teoretická potvrzuje část výzkumnou.

V průběhu zpracovávání bakalářské práce jsem dospěla k poznatku, že je třeba rapidně zvýšit povědomí o problematice ženského bezdomovectví a zřídit sociální služby, které se věnují konkrétně ženskému bezdomovectví, ideálně na jihu Čech a více se věnovat tematice závislosti u osob bez domova. Co vnímám, že by mohlo být velkým přínosem především pro starší ženy bez domova, je zrušit věkovou hranici pro přijetí do azylových domů, což by zabránilo tomu, že ženy v postproduktivním věku musejí zůstat napospas ulice.

POUŽITÉ ZDROJE

Literatura

BARTÁK, Miroslav. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 978-80-7414-441-7.

BEŇOVÁ, Nina, *Bezdomovci, ľudia ako my*. Košice: o. z. Proti prúdu, 2008. ISBN: 978-80-969924-1-6.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4.

KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. ISBN 978-80-245-2096-4.

KAHOUN, Vilém. *Vybrané kapitoly k sociální práci: sociální práce II*. V Praze: Triton, 2007. ISBN isbn978-80-7387-064-5.

KOLÁŘOVÁ, Jitka a Eliška ČERNÁ, ed. *Stojíme na jejich straně! ...protože dvě jsou více než jedna: závěrečná výzkumná zpráva o ženském bezdomovectví a násilí*. [Praha]: Jako doma – Homelike, 2016. ISBN 978-80-905743-3-5.

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 80-85850-61-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1154-9.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN isbn:978-80-7367-818-0.

MICHALÍK, Jan. *Poradenství uživatelům sociálních služeb*. Olomouc: Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených – sekce vzdělávání, 2008. ISBN 978-80-903658-2-7.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN isbn:978-80-7387-100-0.

RICHTEROVÁ, Bohdana a Lenka ORGONÍKOVÁ. *Různé cesty pomoci: porovnání teorie a praxe sociální práce s lidmi bez domova*. Krnov: AKLUB, Centrum vzdělávání a poradenství, 2008. ISBN 978-80-254-1562-7.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x.

ŠPILÁČKOVÁ, Marie a Eva NEDOMOVÁ. *Úkolově orientovaný přístup v sociální práci*. Praha: Portál, 2014. ISBN 9788026207269.

WRIGHT, J., RUBIN, B., DEVINE, J. *BesidetheGoldenDoor: Policy, Politics and the Homeless*. Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter, 1998. ISBN 978-0202306148.

Články

BAJER, Pavel. U člověka bez domova se zvyrazňuje deprivácia z nedostatočne uspokojených potrieb. *Sociální práce/Sociálna práca*, 2006, roč. 2006, č. 4.

KUNDRÁTOVÁ, Eva. Neviditelné ženy. *Nový Prostor*, 2016, roč. 2016, č. 476.

STANOEV, Martin. Bezdomovci jako nositelé stigmatu a příjemci pomoci, *Sociální práce/Sociálna práca*, 2015, roč. 2015, č. 5 s. 41-51.

ZATLOUKAL, Leoš. Bezdomovci a poskytovatelé sociálních služeb v moderní společnosti – trochu jiný pohled. *Sociální práce/Sociálna práca*. 2006, č. 4

Dokumenty

Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020. Praha: MPSV, 2013. ISBN 978-80-7421-072-3.

Elektronické zdroje

Adresář pro veřejnost. Charita Česká republika [online]. Copyright © 2022 Charita Česká republika [cit. 25.02.2022]. Dostupné z: <https://www.charita.cz/adresar/?targetGroup=bez-domova>

HETMÁNKOVÁ, Zpátky ze dna: Zaostrěno na ženy, Jako doma, Praha, s. 3 [online]. 2013 [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: http://jakodoma.org/wpcontent/uploads/2014/04/zprava_final.pdf

Jako doma. Jako doma [online]. Copyright © Copyright 2012 [cit. 26.02.2022]. Dostupné z: <https://jakodoma.org/>

Jsou potřeba azylové domy s utajenou adresou? – Azyláky.cz. Azyláky.cz - Azylové domy v České republice [online]. Dostupné z: <https://azylaky.cz/jsou-potreba-azylove-domy-s-utajenou-adresou/>

Lidé bez domova – Armáda spásy. Armáda spásy – Srdce Bohu, ruce lidem [online]. Copyright © 2016 Armáda spásy V České republice [cit. 25.02.2022]. Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/pomahame-vam/socialni-sluzby/lide-bez-domova/>

Lidé bez domova - nadeje.cz. NADĚJE – úvod [online]. Copyright © NADĚJE 2013 [cit. 25.02.2022]. Dostupné z: https://www.nadeje.cz/integracni_program

MPSV, Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020, s. 5-6 [online]. 2013 [cit. 2015-04-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/16893/bezdomovectvi.pdf>

Nový Prostor | Našim prodejcům nabízíme službu sociální rehabilitace. Nový Prostor | Téma: Design [online]. Dostupné z: <https://novyprostor.cz/co-nabizime>

Standardy kvality sociálních služeb. Průvodce [online]. Copyright © [cit. 25.02.2022]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/standardy-kvality-socialnich-sluzeb>

3/2016 Archivy » Sociální práce. Oficiální stránky časopisu » Sociální práce [online]. Copyright © 2020 [cit. 12.03.2022]. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/issue/2016-0>

ABSTRAKT

KOBLIHOVÁ, V. Řešení problematiky ženského bezdomovectví z pohledu sociální práce. České Budějovice 2022. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Klíčová slova: bezdomovectví, ženy bez domova, sociální práce

Bakalářská práce se zabývá problematikou ženského bezdomovectví z pohledu sociální práce. Teoretická část charakterizuje fenomén bezdomovectví obecně, ženské bezdomovectví a zabývá se řešením problematiky ženského bezdomovectví z pohledu sociální práce. Výzkumná část je tvořena kvalitativním výzkumem, který je utvářen prostřednictvím řízených rozhovorů. Výzkum se zabývá problémy, se kterými se ženy bez domova nejčastěji setkávají a možnostmi sociální práce s touto cílovou skupinou.

ABSTRACT

Solving of the problem of female homelessness from the point of view of a social work

Key words: homelessness, homeless woman, social work

The bachelor thesis deals with the issue of female homelessness from the perspective of social work. The theoretical part characterizes the phenomenon of homelessness in general, female homelessness and deals with solving the problem of female homelessness from the perspective of social work. The research part consists of qualitative research, which is formed through guided interviews. The research deals with the problems that homeless women most often encounter and the possibilities of social work with this target group.